



בעה"ת

דברים ברורים ביסודי ההלכה

על מה שהנהיגו רבותינו ראשי גולת אריאל ז"ע

ליתן הכשר הרבנים על "מזונות ברויט"

בפניהם ובצל קורתם של

מאות גאונים וצדיקים עמודי הוראה משיירי כנסת הגדולה

חברי התאחדות הרבנים דארצות הברית וקנדה (משנות תש"כ, תש"ל, ואילך) נבג"מ^א

ומעולם לא עלה על דעת שום פוסק לחדש שאם נילוש ברוב מי פירות - עוד נצרך תנאי נוסף שיורגש מעמם יותר מטעם העיסה - עד שנות ה'תש"נ.

ומעולם לא עלה על דעת שום פוסק לחדש שאם נילוש ברוב מי פירות - עוד נצרך תנאי נוסף שיהא נעשה לקינוח ותענוג - עד שנות ה'תש"נ.

ומעולם לא עלה על דעת שום פוסק לחדש שאם נילוש ברוב מי פירות - שיש איזה חסרון בזה שנאכל במקום פת - עד שנות ה'תש"נ.

ועד שנות ה"א תש"ס - לא נשמע כזאת במקומותינו - שלא לחשוש לחשש עון החמור של ברכות לבטלה - ולהתיר למעשה

לברך ברהמ"ז על פת הנילוש ברוב מי פירות.

קורא היקר! אם תקרא אחת בלי שום דילוג - עיניך לנוכח יביטו צדקת הצדיקים דמעיכרא - שכדבריהם

כן הוא פשטות ההלכה בשו"ע - וכל הקושיות אינם אלא מחסרון ידיעת המציאות - וקושיא מעיקרא ליתא

חלק א'

המציאות

(א) שואל: על מה מיוסד השם פלאי של "מזונות ברויט", וכי אין זה סתירה מיניה וביה, הלא אם הוא "מזונות" האין יכולים לקרותו "ברויט", ואם מודים שזה "פת" אם כן האין יברכו עליו "מזונות".

משיב: שם הזה של "מזונות ברויט" יסודתו בהררי קודש מלשונו הזהב והקדוש של הרמב"ם (הלכות ברכות פ"ג ה"ט) שכתב בזה"ל: "פת הבאה בכסנין אף על פי שהוא פת, מברך עליה בורא מיני מזונות".

(ב) שואל: מהו המציאות של פת הזה הנקרא "מזונות ברויט" - כיצד עשייתה.

משיב: נייתי ספר וניחזי בספרי הפוסקים האין הורו לנו ללוש את "המזונות ברויט", ונעיין בשו"ע הרב (או"ח סימן קס"ח ס"ח), שכתב בזה"ל: "פת שנילושה במי פירות ומערבין בה מעט מים, והרוב הוא משאר משקין, מברכין עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג'".

^א וכן הנהיגו הני גאוני מצוקי ארץ אדירי תורה הגאונים והצדיקים בית דין צדק העדה החרדית עיה"ק ירושלים תובב"א זצלה"ה מקדמת דנא ליתן הכשר על "מזונות ברויט", ואחר שבשנת תשס"ג לפ"ק הי' מעררים על זה, דנו בזה עוד הפעם במושב בית דין צדק, ואחר אריכות הדברים הורו לחזק ולהמשיך במה שהנהיגו רבנן גאוני קדמאי זי"ע. (מפי הרה"ג מו"צ עדה"ח שליט"א)

וכמו כן הנהיג "וועד הכשרות" בפיקוח הגאון הגדול מעמודי הוראה אבד"ק דעברעצין בעל שו"ת באר משה זצלה"ה - שפירסם כרוז בשנת תשל"ח לפ"ק (ב"מדריך לכשרות" סיון-תמוז קונטרס כ"ה) בהאי לישנא: "בי ... ווערט די פיתא געמאכט דורך שותומ"ץ נאר מיט וואסער און מעהל אויף די פיתא דארף מען מאכען המוציא. אויף דעם פארלאנג ... ווערט אויך געמאכט פיתא מיט עפיל זאפט [כדי מען זאל זיך נישט דארפן וואשען דערצו "מזונות פיתא"]. עכ"ל הכרוז.

גליון דברי הראשונים כמלאכים - גליון א'

לבר כי מה שהנהיגו צדיקים הקדומים ש"מזונות ברויט" הוא פת כסנין לכתחילה - כן היא פשטות ההלכה בשו"ע ובכל הפוסקים - והשובר נפשו נזהר מאד מעון החמור של ברכות לבטלה ואינו מברך עליו בשום פעם ברכת נטילת ידים המוציא וברכת המזון

ג) שואל: ומהו המציאות לגבי הרגשת טעם המי פירות בה"מזונות ברויט" כמה הוא חוזק טעמם. ואין אני שואל כעת מהו ה"הלכה", אלא מהו ה"מציאות" האם נרגש טעמם "יותר מטעם העיסה", או לפחות טעם המי פירות "ניכר בעיסה" דאיכא למיקם אטעמא, או גם זה אינו, עד כדי כך שבטל טעם המי פירות לגמרי "דאין ניכר כלל".

משיב: רחוק מאד המציאות מלומר שמרגישין טעם המי פירות "יותר מטעם העיסה", אבל לאידך גיסא גם אין המציאות שבטל לגמרי הטעם עד דליכא למיקם אטעמא, אלא המציאות היא שטעם המי פירות שבתוך ה"מזונות ברויט" ניכר בעיסה דאיכא למיקם אטעמא, עד שאם הי' נילוש ב"עפל דזשוס" של תרומה הי' אסור לזר, וכן אם הי' אומר קונם "עפל דזשוס" שאני טועם הי' אסור לו פת זו מפני שהוא ניכר, (עיין יו"ד סימן צ"ח ש"ך סק"ה).

ד) שואל: הלא טעמתי קצת מה"מזונות ברויט" ולא הי' ניכר לי טעם המי פירות.

משיב: העצה לזה היא שיטעום מע"כ מקודם מפת הנילוש במים לבד בלי שום תערובת, ומתוך כך כאשר יטעום אחרי כן מה"מזונות ברויט" יבחין החילוק שביניהם ויתברר לו מהו טעם המי פירות שבפת, וירגיש הטעם ויהא ניכר לו.

חלק ב'

תחבולות שלא יורגש הטעם

ה) שואל: אבל שמועה שמענו שהסיבה מה שאין מרגישין כל כך את המתקות של המי תפוחים שבתוך ה"מזונות ברויט" הוא מפני שעושים איזה תחבולות לזה.

משיב: אין בזה ממש, מלבד ממה שאינו מעלה ומוריד להלכה.

ו) שואל: נתחיל במה שאומר להכחישם "שאין בזה ממש". הלא יש קלא דלא פסיק שנשמע אף בין תלמידי חכמים שעושים תחבולות כדי שלא ירגישו המתקות.

משיב: הלא אין סומכין בכזה במקום שיכולין לברר, וכל שכן שיכולין לברר בקל, ובכן מע"כ מתבקש להטריח את עצמו ולעשות עיסה כזו בעצמו [דהיינו שיתן כף אחת של קמח בקערה, ועוד יקח "עפל דזשוס" בכוס קטן וימלא את הכוס עד רובו, ובשאר מיעוטו של הכוס יתן מים, ויתן מהכוס אל הקערה וילוש בהם עיסה קטנה בלילה עבה], ולא יעשה שום תחבולות כלל רק יאפה אותה בתנור על כמה מינוט"ן, ואחרי כן יטעום ממנה, ובכבודו ובעצמו ירגיש את המציאות האמיתית שמשגיגין טעם זה של "מזונות ברויט" גם בלא שום תחבולות.

ז) שואל: וכי האין יכול להיות שכן היא המציאות, הלא הוא נילוש ברוב "עפל דזשוס" ולא רק במיעוט.

משיב: מה שיידך להקשות על זה, הלא כן הטביע הבוכ"ע בששת ימי בראשית שכאשר נילושה העיסה ברוב מי פירות לא יורגש יותר מזה, ואדרבה ינסה זאת בעצמו ושוב לא יוקשה לו כלום.

אולי הסיבה שמקשה לו למע"כ לקבלו מפני שמדמה לשער בדעתו שחלק המי פירות שבעיסה הוא הרוב מכל העיסה, אבל זה רחוק מאד מן המציאות, כי בעיסה בלילה עבה הרי המציאות היא שכל המי פירות אינו מגיע רק לחלק עשירית מכל העיסה², ובכן מובן ואין שום פלא שאין מרגישין הטעם יותר ואין צריכין לשום תחבולות.

ולאוי ידוע שמדריגת הרגשת טעם זו היא לא רק כשנילוש ב"עפל דזשוס" בלבד, אלא כן היא המציאות בכל המשקאות (כמעט, חוץ מדבש) דמיירי בהם הפוסקים ללוש בהם פת הבאה בכסנין, כגון: כשנילוש ברוב חלב, כשנילוש ברוב יין, כשנילוש ברוב מי ביצים, וכן הוא כשנילוש בשאר מי פירות, והוא מילתא דעבידא לגלויי, ואדרבה ינסה כל זה בעצמו כי אינו דומה שמיעה לראיה.

חלק ג'

לחמי שבת הם המוציא אף שטעמם נרגש יותר מה"מזונות ברויט"

(ח) שואל: אם כן מהו החילוק בין ה"מזונות ברויט" לשאר לחם גמור (כגון לחמי שבת וי"ט שקורין "חלות"), הלא אין מרגישים חילוק גדול בין טעם זה לטעם זה (ואף מצוי שבה"חלות" ניכר המראה והטעם יותר מב"מזונות ברויט" – עיין בהערה³), וכי האיך אפשר לחלק ביניהם ולפסוק שזהו פת גמור וזהו פת כיסנין.

משיב: טעם חילוק הדין פשוט הוא, מפני שזה נילוש ברוב מים (וסתם עיסות לקבוע סעודה נילושות ברוב מים) לפיכך הרי זה פת גמור, ולעומת זה ה"מזונות ברויט" לא נילוש ברוב מים אלא ברוב מי פירות ולפיכך הרי זה פת הבאה בכיסנין.

חלק ד'

על מי סומכין – ומתי הונהג

(ט) שואל: וכי זהו הדרך לילך בה לסמוך על שיטות יחידאות, וכי על מי מגדולי הפוסקים סומכין דדי בזה להעשות פת הבאה בכיסנין ולומר שמאחר שנילוש ברוב מי פירות שוב אין צריכים להשתדל כלל שירגישו הטעם והמתיקות יותר ממה שמרגישין ב"מזונות ברויט".

² והחשבון לזה הוא פשוט כי המציאות היא שבעיסה בלילה עבה אינו מגיע חלק המים [כולל מי פירות או שאר משקין] שנותנין להעיסה רק לפחות מחמישית מכל העיסה, כי אם יוסיף עוד משקה יהי העיסה רכה וגרוע. וכן כתב החתם סופר בשו"ת (או"ח סימן קכ"ז ד"ה או יש) וז"ל, כי זה נסיתי זה קרוב לשלשים שנה באפיית מצה דכל לוג קמח נילוש במים קרוב לרביעית פחות מעט, ואז נילוש יפה יפה, המים יהי פחות מרובע השיעור הקמח, עכ"ל.

ולפי זה נמצא שאם נילוושה העיסה במי פירות לבדו, בלי מים, אז המי פירות היא פחות מחלק חמישית של כל העיסה, ובאופן שלא נילוושה אלא ברוב מי פירות ומיעוט מים נמצא שהמי פירות היא רק חלק עשירית של כל העיסה.

³ מצוי שניכר המראה והטעם שבלחמי שבת וי"ט יותר מבה"מזונות ברויט", גם חשבון זה הוא פשוט, כי לפי הכתוב בפיתקא הנתון על בקבוקי ה"עפל דזשוס" הנמכרים בחניות נמצא שחלק מתיקות הפרי הנמצא במי התפוחים [ש"שוערס" בלע"ז, דהיינו "צוקער" הטבעי] מגיע רק לחלק עשירי [10% אחוזים] של ה"עפל דזשוס", ואם כן כשנילוש עיסה עם רוב מי תפוחים ומיעוט מים, שאז כל המי תפוחים אינו מגיע רק לחלק עשירית מכל העיסה כנ"ל, ובכן נמצא שכל "צוקער" הטבעי של הפרי אינו אלא אחד ממאה שבעה עשר [1% אחוז]. מה שאין כן כשמעיינים ברשימות תוכן [רעסעפיי] של ה"חלות" נמצא החשבון שחלק ה"צוקער" שבה"חלות" מגיע לכמה וכמה פעמים יותר מזה, ולכן פשוט היא המציאות שמתיקות של לחמי שבת וי"ט היא יותר ממתיקות ה"מזונות ברויט".

משיב: אדרבא, יאמר נא מע"כ וכי מי לא סבירא ליה כן, הלא כל גדולי הפוסקים כמעט שנתנו לנו דוגמאות באיזה משקאות יכולים ללוש את פת הבאה בכיסנין נתנו לנו דוגמאות ממשקין שאין מרגישין טעמם בפת יותר מטעם ה"מזונות ברויט", (רשימת הפוסקים מובא בהערה⁷). ואין גם אחד מהם שהזהיר שאחר הלישה עדיין צריכין להוסיף תבלין או דבש וצוקע"ר כדי להגדיל ולחזק הטעם והמתיקות בהעיסה יותר.

ולא זו בלבד אלא כמה מגדולי הפוסקים נתנו לנו דוגמאות ממשקין כאלו שטעמיהם אינם ניכרים כלל בתוך פת הנילוש בהם (רשימת אלו הפוסקים מובא בהערה⁷) ואע"פ שהפת הנילוש במשקין כאלו יהי טעמו לגמרי כטעם הפת הנילוש עם מים, עם כל זה באופן שהמשקה יש לו דין מי פירות, ולא דין מים, די להם בזה לבד שיהי לו דין פת הבאה בכסנין⁸.

⁷ רשימת ותמצית לשונם של הפוסקים ללוש פת הבאה בכסנין במיני משקין באותה מדרגת הטעם כמו "עפל דזוש" של ה"מזונות ברויט", דהיינו "שטעמם ניכר בהפת" אבל "לא בטעם חזק ביותר": [לא נכללו מראי מקומות להפוסקים דמייירי כשנילושים במשקין הפשוטים וידועים דהיינו: רוב חלב, רוב יין, רוב מי ביצים, או רוב מי פירות, כי אלו נזכרים ונמצאים לרוב בכל ספרי הלכה שעל פת הבאה בכסנין – כגון: שו"ע הרב, חיי אדם, קיצור שו"ע, לקוטי מהרי"ח, וכו' וכו' - ואי אפשר לפורטם כי רבים הם, ובכן נציין בעיקר רק להפוסקים המשיבים על שנשאלו הלכה למעשה ולכן הם עוסקים בדין שאר מיני משקין שיש בהם צדדים לדון בהם].

הנה יש בכמה משקין שאע"פ שלמעשה מקילין עכ"ז נשארים בצ"ע, וכל זה מפני שבמשקה ההוא עדיין יש לצדד שאולי אין דינו כמי פירות, אבל באופנים שהמשקה דינו כמי פירות או פת הנילוש בו הוי פת הבאה בכסנין אף שטעם הפת דומה לטעם ה"מזונות ברויט"

ספר החיים (או"ח סימן קס"ח ס"ז): "נלוש ביין צמוקין הוי פת הבאה בכסנין דיין צמוקין נחשב כיון ממש". **שו"ת חסד לאברהם** (מהדו"ק או"ח סי' ט"ז): "עיסה שנלושה במשקה תפוחים שכובשין אותם במים יש לדמותו לדין יין צמוקין ומי שדעתו יפה יוכל לסמוך דחשיב כמי פירות לדין פת הבאה בכסנין". **שו"ת תפארת יוסף** (או"ח סי' י"ד): "עיסה שנלושה בשכר שעורים או ביין צמוקין דנשתנה כל המים בטעם ובמראה ברור בעיני דיש לו דין פת הבאה בכסנין". **שו"ת שערי דעה** (סי' כ"ז): "בעירינו נהגו קצת לאפות במים של טיאי (טיי וואסער) לחמניות שקורין קיכליך שאין הרגילות לקבוע סעודה ע"ז, מסתבר קצת דהו"ל כמי פירות ולא גרע מבארישט ולאקריטץ, וכל שנשתנה המים בטעמם ומראיתם אין דרך ללוש עם זה פת סתם שקובעין סעודה עליו, אין הכרח למחות ביד המקילין, ובכל זאת לעצמי מעולם לא נהגתי היתר בזה". **שו"ת חרי בשמים** (מהדו"ק סי' כ"ה): "שמעתי שהאופים נוהגים ללוש על שכר ולכאורה יש ללמד זכות עליהם דלשיטת המב"ט דין מי פירות עליהן ולא חשיב עוד מים, ומכ"ש מי שלקות בודאי חשיב הנילוש בהן לפת כסנין". **ערך ש"י** (או"ח קס"ח ס"ז): "עשו עיסה ממי צמוקין באופן דדין יין יש לו, הוי פהבכ"ס, וכן אם עשו עיסה במים שבשלו בהם ירקות דטרם בואו לעיסה כבר נשתנה המים למי פירות, וצ"ע". **שו"ת הרשב"י** (ה"א סימן ב' אות ט"ז [קלויזענבורג תרפ"ו]): בפנים כתב: "אם לשו בעגיל ועיגות במי טעה או במי צמוקים אינם כנילושו במי פירות". אבל בהערה שם מביא דברי שו"ת תפארת יוסף הנ"ל וכותב: "וכן במי צמוקים שמברכין בפה"ג ומקדשין עליהן לדעתי נראה ברור דפת הנילוש בהן הוי פת הבאה בכסנין מטעם ס"ס". **ברכת הבית** (שער ט' סוף מי ובשערי בינה אות מ"ז): אם נילוש במי חלב [דהיינו חלק המים של החלב הנשאר אחר עשיית גבינה] הוי כנילוש במשקה ויש לו דין פת הב"ב, אך אם לא נתן בו חמאה אפילו מעט צ"ע אם יש לו דין פת הב"ב, דאין טעם המי חלב ניכר היטב בפת ודמי ממש לשאר פת". **שו"ת מהר"י שטייף** (סוף סימן מ"ח): "פת כסנין יש להקל גם כשלשין במשקה טעם כי מה"ת יוצאים ידי ברכת המזון גם בברכת מעין שלש".

⁸ רשימת ותמצית לשונם של הפוסקים ללוש פת הבאה בכסנין באותן מיני משקין שטעמם לא יורגשו כלל בהפת הנילוש בהם:

[אליבא דאמת גם ברשימה הקודמת מופיעים מיני משקין שעיקרם מים ומצוי בהם שטעמם לא יהי ניכר בעיסה הנלושה בהם – כגון: יין צמוקין, מי כבישת תפוחים, מי טיי, מי שלקות, וכיוצא בהן, ואעפ"כ לא התנו הפוסקים הנ"ל (חוץ מבעל ברכת הבית) שצריכים לזהר שיהא ניכר בעיסה.]

דעת תורה (או"ח קס"ח ס"ז): "האחרונים האריכו בדין נילוש ביין צמוקין ובארשט וקוואס [דהיינו: מי כבישת תפוחים], עיי' שו"ת תפארת יוסף, ושו"ת חסד לאברהם, ובספר החיים, ומ"ש בשו"ע שהוא שטעם תערובת המי פירות ניכר בעיסה, נ"ל דהיינו אם הוי רוב מים, אבל

והנה לא מבעיא אלו הפוסקים הנ"ל שכתבו במפורש לברך בורא מיני מזונות כשנילוש באותן משקאות הנ"ל, אלא אפילו אותן הפוסקים שפסקו לברך המוציא כשנילוש במשקין שעיקרן מים, גם מדבריהם רואין להדיא דסבירא להו שאין צריכים כלל שירגישו הטעם והמתיקות יותר מטעם ה"מזונות ברויט", שהרי שום אחד מהם לא כתב אף לא לסניף בעלמא שהיסוד לברך המוציא הוא מפני שאין מרגישים בפת טעם חזק, וכל מה שכתבו הוא רק מפני שמשקין ההם דינם כמים ולא כמי פירות (רשימת אלו הפוסקים מובא בהערה¹).

ברוב מי פירות א"צ שיורגש בהעיסה טעם המי פירות, אבל מ"מ בעינן שהמי פירות [עצמן] יהיו משונים במראה וטעם". **שו"ת הרי בשמים** (מהדו"ת סי' כ"ה): "עיסה שנילושה במי אורז כשנעשו המים עבים בודאי יש לחשובו כמי פירות, ויר"ש יזהר מלאוכלם כ"א בתוך הסעודה". **ארחות חיים** (ספינקא – קס"ח ס"ז): "מציין לעיין ומביא תמצית דבריהם של שו"ת תפארת יוסף, ושו"ת הרי בשמים, ושו"ת חסד לאברהם, הנוכרים לעיל, ושו"ת יד מאיר, הנוכר להלן. **ערוך השלחן** (או"ח קס"ח סכ"ו): "במדינת רייסין נתפשט אצל האופים שמבשלים גרויפ"ן של שעורים במים ולשין במים אלו עיסה ומברכין עליהן מזונות ועל המחיה ואמרו שכן הורה להם אחד מגדולי הדור בדור הקודם, וטעמו נראה פשוט דמייא שלקי כשלקי וממילא דיש על זה דין מי פירות, ומ"מ אין ראיה ברורה דיש לכל הדברים על זה דין מי פירות ולכן קשה לסמוך על זה לבד, ויש להוסיף על זה קצת שמן או חלב או חמאה". **תשובת בעל ערוך השלחן ז"ל** (נדפס בקובץ יגדיל תורה קונטרס ה' סימן מ' [אדעסא תר"מ]): "ע"ד מה שנוהגים באיזהו מקומות שאופין גלוסקאות מקמח חטים ונילושים במי חלב ורוב המון העם ואף כמה מבני תורה נוהגים לאכלם בלי נט"י, בין אם נחשוב כחלב, בין אם נחשוב כפירשא בעלמא, אין נפקא מינה דלא מצינו שיצריכו לזה נט"י והמוציא דלא מצינו זה רק במים". **ערוך השלחן** (או"ח קס"ח סכ"ו): "ראיתי באיזה מקומות שלשין במי חלב ומברכין מזונות ועל המחיה וחושבין זה למי פירות ונראה שיש ראיה לזה מהא דתנן מי חלב הרי הן כחלב". **שו"ת מהר"ש** (ח"ד סי' כ"ט): "עיסה הנילוש בגריין בודאי די"ל דאם מבשלין גריין עד שנגרש בהגריין טעם מהמאכל בודאי דיצא מתורת מים, ובפרט דמפורש בט"ז סי' קס"ח סק"ו דמקילין בספק וגם בעיסה גמורה יוצא בברכת במ"מ מה"ת, ע"כ אם באמת הוא צורך גדול יש להקל באופן שיהי' נרגש בהגריין טעם המאכל ולא טעם מים לבד". **שו"ת מנחת אלעזר** (ח"ב סי' נ"ב): "עיסה שנילושה במי חלב אשר אחר שעושין ב' פעמים גבינה מה שנשאר אח"כ נראה לגמרי כמים, הב"י דייק בלשונו דרק בעיסה שנילושה במים קובעין בנ"א סעודה א"כ פשוט דבמי חלב דהוא אסור מדרבנן מטעם חלב הרי נחשב לבנ"א כמנהגן כחלב ובזה אוליין רק בתר דעת בנ"א (וע"ש בדרישה) ע"כ הוי דינו כפת הבאה בכסנין, ויותר מזה כיון שצריך לשנות צורת הפת וכמו שנוהגין לעשותו בתמונת קיפפ"ע"ל וכיוצא ואינו פת שקובעין עליו, ועוד דגם אם יש ספק מ"מ אוליין לקולא בכל ספק ופולוגתא לברך רק במ"מ, אך לדידי לא מסתפקא כלל דדינו כפת הבאה בכסנין בודאי". **משיב הלכה** (סימן ה' [לאדז תרפ"ג]): "עיסה שנילושה במי חלב יברך עליו במ"מ. ובהערות שם: הנה אחרי בינותי מצאתי שנשאל בזה בתשו' מנחת אלעזר [והביא שם תוכן הדברים]".

¹ כן אנו רואים בדברי כל גדולי הפוסקים הנוכרים, הלא הם: **דעת תורה, הרי בשמים, ארחות חיים, ערוך השלחן** [ולא הצריך להוסיף בנילוש במי חלב, רק בנילוש במי שעורים שדינו אין ברור לו], **מהר"ש ענגיל, מנחת אלעזר**, ולפי משמעות הדעת תורה רואים כן גם בדברי **תפארת יוסף, חסד לאברהם, ובספר החיים**. ולפ"ז נמצא שדברי בעל ברכת הבית שכתב צ"ע על דין פת הנילוש במי חלב לבד בלא הוספת חמאה, הם דברי יחיד נגד כל גדולי הפוסקים האלה.

אבל הנה יש לדעת כי כל זה אינו נוגע לדין ה"מזונות ברויט" כי גם בעל ברכת הבית לא כתב להוסיף חמאה אלא דוקא בפת הנילוש במי חלב שלחם כוז נראה ממש כשאר פת, ואף בכל זאת לא הצריך ליתן בו אלא מעט חמאה כדי שטעמו יהי' כשאר פת הנילוש במי פירות, אבל גם הברכת הבית לא הצריך שיהי' להפת טעם חזק ביותר. (ודברי המשנ"ב לגבי נילוש במי שכולת שועל יובאו בע"ה להלן בהערה י"ד).

² רשימת ותמצית לשונם של הפוסקים שאין ללוש פת הבאה בכסנין במיני משקין שיש להם דין מים, ואף שגם אין בהם טעם חזק ביותר, עכ"ז רואים להדיא מדבריהם שאילו הי' להם דין מי פירות לא הי' בזה שום חסרון:

ספר החיים (או"ח סימן קס"ח ס"ז): "נראה דרוטב של בשר לא נחשב כמי פירות והנלוש בו חייב לברך עליו המוציא ובהמ"ז". **שו"ת יד מאיר** (סי' כ"ט): "לש עיסה ברוטב של בשר ברור דאין לו דין פהב"כ דאפשר להפריד המים לחוד והשמנונית לחוד ואין לסמוך לברך

הרי לנו הצד השווה מכל דברי הפוסקים שכשנלוש במשקה שדינו כמי פירות ולא כמים כולי עלמא מודו דדי בזה להעשות פת הבאה בכיסנין, ואין צריכים להשתדל כלל שירגישו הטעם והמתקנות יותר ממה שמרגישין ב"מזונות ברויט".

(י) שואל: אולי כתבו כן רק לדון בזה להלכה לפרש דברי השו"ע אבל לא למעשה, יאמר נא מע"כ האם נמצא כתוב שנהגו כן למעשה בפני חכמי הדורות בימים מקדם במנהג ישראל תורה לעשות "מזונות ברויט" במשך הדורות, או אינו אלא דבר שנתחדש במנהג אמעריקא.

משיב: ראשית יש למע"כ להזהר בשמירת הדיבור כי הלא דבר שהנהיגו רבנים גאונים וצדיקים משיירי כנסת הגדולה ליתן הכשר על פת כסנין כזה יש לזהר שלא לזלזל בכבוד גדולי עולם ולקרנותו "מנהג אמעריקא".

שנית על עצם השאלה, הלא הוא יוצא במפורש מפייהם ומפי כתבם שכן נהגו. מפייהם: הלא אבותינו ואבות אבותינו סיפרו לנו שכן נהגו מאז ומקדם עוד במדינות אייראפא לעשות "מזונות ברויט" כאלו בשאר משקין. ומפי כתבם: הלא הם כתובים

במ"מ וטוב להחמיר לאוכלו בתוך הסעודה". **שו"ת שואל ומשיב** (מהדורא שביעאה סימן י'): במה שנהגו ללוש לכבוד שבת ברוטב שבשלו בו בשר לדעתי הדברים פשוטים דמברך עליו המוציא ואינו ענין למי פירות דעלמא וכאן הוה מים גמור רק שיש בהם שמנונית. (דברי השואל הם בספר עבודת היום בסוף הספר שו"ת סימן ב'). **דעת תורה** (או"ח קס"ח ס"ז): "אע"פ כשנלוש ברוב מי פירות א"צ שיורגש בהעיסה טעם המי פירות מכל מקום **בעיני שהמי פירות [עצמן] יהיו משונים** במראה ובטעם ואין להקל במי אורז ודוחן וערד עפ"ל". **שו"ת חוט המשולש** (חלק מהרא"י סימן נ"ט): "עיסה שנילושה ברוטב שמן מאד לפענ"ד לא מיקרי פת הבאה בכסנין ויש להכריח דלא מהני בישולו ליחשב כולו לשומן דהא שמן באניגרון מברך שהכל ומשמע אף אם בישל כאחד". **שו"ת תשורת ש"י** (מהדו"ת סי' קי"ד): "אם לשין עיסה במי טעעה או במי אורז אם הם מי פירות וא"צ נט", בספר החיים כתב אם לשו ברוטב של בשר חייב לברך המוציא ובהמ"ז, ולע"ד יותר מסתבר מ"ש הרי בשמים דאפשר לענין פת הבאה בכסנין תלוי רק בטעם [הנרגש בהמים] לכן עכ"פ ספיקא הוי, גם מ"ש בשו"ת יד מאיר סכ"ט אין ראיה, אך אין זה ברור א"כ כיון דלענין טיבול במשקה העיקר דמים שנתבשלו בו פירות חשוב מים ממילא י"ל דגם לענין פהב"כ חשוב מים". **ארץ חמדה** (סימן ג' ביאור סק"ח [לכבוד תרכ"ט, עיה"ק צפת ת"ו תרס"ט]): נילוש ברוטב של בשר צ"ע כיון דמחמין א"כ לא הוי מי פירות או דילמא שאני התם לענין חימוץ דהכא הוא הטעם של פת כסנין משום דאין דרך העולם לקבוע על פת כסנין וא"כ ה"ה בפת שנילוש ברוטב אפשר ג"כ אין דרך העולם לקבוע עליו, שוב מצאתי בספר החיים ע"ש". **הגהות מסגרת זהב** (על קיצור שו"ע סימן מ"ח סק"ב): "יין צמוקין ושכר שעורים הוי כמי פירות דנשתנה הטעם ומראה המים ודין העיסה כהבא בכיסנין, אבל רוטב של בשר לא, העפיל טראנק ג"כ י"ל דאין לו דין מי פירות דיש לו מראה מים (תפארת יוסף). וכ"כ בספר החיים דל"ה מי פירות. ולענין סענו מטייא צ"ע וכ' בשערי דעה דאין למחות וכו'". **ברכת הבית** (סעיף מ"ז ובשערי בינה אות נ"ד): "אם לש במי שלקות היינו שבישלו ירקות או כגון תפוחי אדמה אין להם דין מי פירות א"כ המים הם רוב ויש לו דין פת גמור, אך אם לש ביין צמוקין לאחר שהתחיל להיות תוסס או במי דבש שקורין מעד יש ספק אם נקרא מי פירות לכן יש גם בזה ספק אי נחשב עי"ז פת הב"ב, ודוקא שטעמם ניכר היטב בפת". **שו"ת בית אברהם** (סימן ד' [נכתב בשנת תרפ"ח - נדפס בס' מנהג ישראל תורה]): "עיסה שנילושה במי טע"ע לבד בלא שום תערובת לדעת הפוסקים וכן המנהג לברך שהכל ואין חוששין לבישול עכו"ם בקאו"ע וטע"ע ודאי נראה שהוא מים בעלמא ואם כן לא מהני ג"כ מה שמערב בהעיסה מעט צוקער ומאלץ וקאקוס, ושמעתי שיש מקילין במי אורז ולא ידעתי מבטן מי יצא, אח"כ ראיתי בהגהות מסגרת זהב [הנ"ל] וצ"ע וכו'". **שו"ת שרנא המאיר** (ח"ה סימן כ"ד): "לש עיסה במי פירות של "אראנדזש" הנעשה מ"קאנצעטרירטע", ואח"כ מזוג במים, אם נאפו כבר אין לברך עליו רק בורא מיני מזונות או לאכלה בתוך הסעודה, אבל אם לעשותה לכתחילה יש עוד לדון, כי יש לחלק בין יין צמוקין לשאר מי פירות שיהא נקרא המים על שם הפרי, עכ"ז כיון שאנו פוסקים לקולא ככל השיטות, אם המי אורענו יש לו עוד טעם הגון של אורענו יש להקל".

בכמה וכמה מספרי גדולי עולם הנזכרים לעיל – במשך דורי דורות לפחות קרוב למאתים שנה – שנשאלים על זה לא רק להלכה אלא גם על מה שנוהגין למעשה, הן שהי' לשין בעצמן בביתם, והן שנהגו לאפות כן בבתי האופים¹.

חלק ה'

אולי נשתנה ונפחת כהיום הטעם

יא) שואל: אבל עדיין יש לומר שכהיום נשתנו הטבעיים ואולי בזמן הפוסקים הי' הטעם והמתיקות של כל אותן המשקין חזק מאד, רק במשך הדורות ניטל טעם המי פירות וגם נחלשו כח הרגשתינו עד כדי כך שכהיום אין אנו מרגישים.

משיב: ראשית, וכי מה שייד להעלות על הדעת על פת הנילוש במי אורז, במי שעורים, או במי גריין, שבסך הכל אחר כל התערובת אין בהעיסה רק קמח ומים, האם יש לחשוב שבעבר הי' טעמו ומתיקותו חזק מאד, אתמהה.

ולא עוד אלא אפילו לגבי שאר משקין הלא היא מילתא דעבידי לגלויי שלא נשתנו לא חזק הטעם ולא חוש ההרגשה, וכאז כן עתה [ראה בהערה²]. אבל בעיקר מתבקש מע"כ עוה"פ שלא להחמיץ את הדבר ולעשות בעצמו לחמים הנ"ל, כי רק למי

¹ ובנוסף לדברים הנזכרים לעיל שרואים במשך הדורות שהי' משיבים להורות לרבים השואלים לדעת את המעשה אשר יעשו באיזה אופן לעשות את ה"מזונות ברויט" שיהי' כדת וכהלכה לברך עליהם מזונות ועל המחיה לכתחילה, יכולים גם כן לראות להדיא את המנהג שנהגו כן בתפוצות ישראל מזה עצמו שמפעם לפעם שכאשר ראו שאין עושין בזה כדן, הן אם לשו אותן במשקה שדינו כמים, הן אם אכלו ממנו יותר משיעור שאחרים קובעין, עוררו ליזהר בדבר לעשותו כהלכה.

לדוגמא: **ליקוטי מהרי"ח** (סדר ברכת הנהנין): "והנה נתפשט המנהג אצל המוני עם שיש שלשין עיסה במי אורז או ברוטב של בשר או שמבשלין עשב שקורין טעה ולשין בהמים וכדומה ואוכלין בלא נטילת ידים וברכת המוציא ואין לזה שום היתר כלל". **שו"ת שם משמעון** (אור"ח סימן י"ב): "בהמנהג שנוהגין באיזה מקומן בחתונות ללוש הלחם המיוחד להנשים במי פירות כדי שלא יצטרכו לדחוק את עצמן ליטול ידיהן לסעודה, ותמה דאין לך קביעות סעודה יותר מסעודת חתונה, ומ"מ במקום שכבר נהגו בזה אפשר להקל, ובפרט שע"ז נמלט מאיסור לפני עור שהרבה נשים אינן זהירות בנטילת ידים". **שו"ת משנה שכיר** (סימן ס"ה במהדורא תשע"ד): "ה' שופטים תר"צ, להרב הגאון הגדול כקש"ת מו"ה חיים צוקקער ראב"ד ק"ק בערעגאסא יצ"ו, ת"ח אחד מקהלתו דמר אמר כי בבערעגאסא אופין האופים עם שר שעורים להיות להם דין פת הבאה בכיסנין, ואמרתי לו שלדעתי זה אסור דשכר לא נפיק מתורת מיא", עיי"ש.

ואדרבא מזה עצמו שאנו רואים שעוררו הרבה להמון עם האיד לעשותו כהלכה, שלא ללוש אותם אלא במיני משקין שנחשב למי פירות, וליזהר שלא לאכול מהם הרבה, ואין גם אחד מעורר לא דבר ולא חצי דבר לבטל הדבר לגמרי ושאלו לו דין פת כסנין אף אם נילוש במשקה שנחשב כמי פירות בשביל טענה שהרי טעמו קרוב לפת גמור, ואף לא הי' מעוררים לפחות שלא לנהוג כן לכתחילה, זה עצמו היא ראייה גמורה ומוכרחת שרוח כל החכמים הי' נוחה הימנו.

וראה מה שכתב **בשו"ת פרח מטה אהרן** (סימן ט"ז, להגה"ק אבדק"ק האדאס זצוק"ל, מגדולי גאוני דורו, נסתלק בשנת תרפ"ח): "עיסה שנילושה בחלב אנו רואים שהעיקר שמרגישין הוא טעם העיסה, ועינינו תחונה אשר לא נהגו שיהא נרגש הטעם יותר מטעם העיסה, כי רק בדבש ותבלין מחמת גודל מתיקות וחריפות אין מרגישין את העיסה, אבל בחלב מרגישין את העיסה לעיקר". עיי"ש שמבאר בביאור רחב.

² כי הלא אמרו חכז"ל שטעם החלב מתבטל בתערובת באחד משישים (עין יורה דעה סימן צ"ח), ולפי זה נמצא שכמות היותר מועטת שהי' יכולים להכירה ביניהם הי' כאשר החלב הי' חלק של אחד מחמישים או אחד מארבעים שבתוך התערובת, כי רק כשהי' כמות כזו בתערובת הי' לו החוש להאדם שיתחיל להכיר שיש בו חלב, ואכן כן היא המציאות גם כהיום בימינו אלה, כאשר יטול האדם שני כוסות של מים ובאחד מהם יתן מעט חלב בכמות מועטת של אחד מארבעים נגד המים, ויטעום משני הכוסות יוכל להכיר אף בעינים עצומות

שעדיין לא ניסה בכאלה יכול להעלות השערות ודמיונות רחוקות כאלו, הלא גם אם יכפול כמה פעמים טעם החלב והיין הנמצא בפת הנילוש ברוב מהם לא יגיע הטעם שבפת לאותו טעם חזק מאוד שסובר ומדמה מע"כ, וכשינסהו יראה ויווכח בעצמו שאי אפשר להעלותו על הדעת (עיין עוד בהערה), לא כשנלוש במשקין ברוב חלב וכיוצא בזה שבאלו ניכר טעמם בעיסה, וכל שכן במשקין הנ"ל שאינן ניכרים כלל בעיסה.

חלק ו'

יסוד ההלכה: שיטת הרמב"ם לפירוש הרמ"א

(יב) שואל: וכי על איזה יסוד מיוסדת שיטה זו, אשר בזה לבד שנילושה במי פירות די שיהי' לו דין פת הבאה בכיסנין ושוב אין צריך להוסיף שום הוספת טעם כלל.

משיב: כן היא דעת הרמב"ם לפי פירוש הרמ"א. שהרמב"ם (הלכות ברכות פ"ג ה"ט) כתב בזה"ל: "עיסה שלשה ... בחלב ... ואפאה היא הנקראת פת הבאה בכסנין, אע"פ שהוא פת מברך עליה בורא מיני מזונות. עכ"ל. ואע"פ שכאשר נילושה בחלב הלוא אין בה טעם חזק ביותר אפילו הכי די לו להרמב"ם בכך, ולא הוסיף שום תנאי נוסף, ולא הצריך שום הוספת טעם כלל. והרמ"א בדרכי משה (או"ח קס"ח סק"ב) מפרש מ"ש הרמב"ם "עיסה שלשה בחלב" היינו דעיקר הלישה היה בחלב ואין בו אלא מים מעט. ואע"פ שכאמור אין בה טעם חזק ביותר אפילו הכי די לו להרמ"א בכך, ושוב לא הוסיף שום תנאי נוסף, ולא הצריך בזה שום הוספת טעם כלל. וזהו היסוד של דעת כל הפוסקים הנזכרים למעלה שכאשר נילושה במי פירות די בטעם ה"מזונות ברויט" לבדו להיות פת הבאה בכיסנין.

חלק ז'

מהרש"ם בדעת תורה

(יג) שואל: ידעתי שיש שיטת מהרש"ם בדעת תורה (או"ח קס"ח ס"ז) דלא בעינן שיהא ניכר בעיסה אם נילוש ברוב מי פירות. אבל לעומת זה הרבה ממחברי זמנינו הביאו דברי בעל ברכת הבית (שער ט' סעיף ט"ז) דלא סבירא ליה כן ומצריכין שיהא ניכר גם כשנלוש ברוב מי פירות.

משיב: הגם שבכה"ג הלכה כמהרש"ם שאין צריך להיות ניכר (עיין בהערה"), מכל מקום לגבי "מזונות ברויט" אף בלא חידושו של המהרש"ם הוי פת כסנין, שהרי ב"מזונות ברויט" המציאות הוא ש"ניכר" בו טעם המי פירות (כמבואר לעיל בחלק א' אות ג'),

באיזה כוס יש בו החלב, ואי איתא שיש אמת בהשערה הנ"ל שטעם החלב בימינו נחלש ונפחת כל כך הרבה, אז בוודאי לא היינו יכולים להכיר בכמות מועטת כל כך, שהיא קרוב לאותה כמות שהי' בימיהם, ובוודאי הי' נצרך יותר חלב בתערובת כדי שיוכל האדם להכירו.

' הגע בעצמך, הלא אף בימיהם לא הי' הטעם של חלב ויין חזק כל כך, שהרי כשהי' נופל טיפת חלב או יין בכמות של 1.66% פראצענט לתוך איזה תערובת (דהיינו אחד בששים) אז לא רק שלא הי' ניכר יפה אלא אף לא הי' ניכר ונגרש טעמם כלל באפס המוחלט, אם כן בודאי באופן שהיו נותנים רק ו' פעמים שיעור הנזכר מבלי טעם כלל, שבכך הכל הוא 10% פראצענט של כל העיסה (שכאמור לעיל שזהו הכמות של החלב או היין שיש בפת כשנלוש ברוב מהם) בודאי לא הי' מוגיע טעם החלב או היין שבפת לטעם חזק הרבה מאוד, אף בימיהם.

" לא רק מפני שלענין מעשה נקטינן לעולם כרב המובהק והמפורסם לגדול הפוסקים, אלא כי הלא כבר הובא לעיל (בהערה אות ו') כי כן הוא דעת רבים וגדולים בחכמה ובמנין מגדולי הפוסקים המפורסמים אשר מפיהם אנו חיים.

ואם כן גם אם לא נאמר כחידושו של הדעת תורה ונאמר שהכרת הטעם מעכב הרי זהו פת הבאה בכיסנין, כי חידושו של הדעת תורה צריכין אלא באופן שהטעם "אינו ניכר" ולא ב"מזונות ברויט" שטעמו ניכר.

(ד) שואל: אין הכי נמי שניכר בו טעם המי פירות ב"מזונות ברויט" אבל הרי אין לו טעם חזק ביותר.

משיב: גדר של "טעם חזק ביותר" מאן דכר שמיא, הלא בבית יוסף לא נזכר אלא התיבות "טעם ניכר בעיסה" ומהיכי תיתי להצריך שיהא הטעם יותר ממדריגת "ניכר", הרי בכל מקום בתורה כשנוכח "ניכר הטעם" הכוונה היא לגדר "ניכר" ולא לגדר של "טעם חזק ביותר", ואם כן הרי כל הדיון של המהרש"ם אינו אלא אם התנאי של הבית יוסף שכתב "שיהיה טעם התערובת ניכר בעיסה" בעינין גם כשנילוש ברוב מי פירות, אבל ב"מזונות ברויט" דכבר איכא תנאי זה וטעם התערובת במוציאות ניכר בעיסה הרי זהו פת הבאה בכיסנין גם אם לא נאמר כחידושו של הדעת תורה.

(טו) שואל: הלא אם כוונת בית יוסף בתיבת "ניכר" היא רק כפשטות הלשון ואין כוונתו ל"טעם חזק ביותר" הדבר צריך ביאור, וכי מהו הסברא לחלק בדין פת כסנין אם ניכר הטעם או לא ניכר הטעם, וכי לאיזה ענין יועיל הכרת טעם חלוש כזה.

משיב: יועיל לאותו ענין עצמו שהכרת הטעם מועיל בשאר מקומות שבתורה דהיינו שלא יהא בטל במיעוטו לגמרי, כי אם טעם התערובת אינו ניכר אז כמאן דליתא דמי, וכדי שיהא נחשב מעט התערובת ממי פירות שבעיסה ולא יתבטל לגמרי לפיכך כתב והתנה הבית יוסף "והוא שיהיה טעם התערובת ניכר בעיסה".

חלק ח'

הרמ"א: "שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר"

הטו"ז: "שיותר נרגש טעם הדבש והתבלין מטעם העיסה"

(טז) שואל: אבל הלא אנו רואים בטורי זהב (סק"ז) שמצריך שירגש טעם המי פירות "יותר" מטעם העיסה, שעל מ"ש הרמ"א (או"ח סימן קס"ח ס"ז) "שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר". כתב הטו"ז: "דהיינו מצד הטעם, שיותר נרגש טעם הדבש והתבלין מטעם העיסה, דהוא דוקא כסנין". ואם כן האיך נסמוך ונעשה מעשה נגד הטורי זהב ולפסוק על פת לומר שהוא כיסנין כשלא נרגש הטעם יותר מטעם העיסה.

משיב: וכי מה רואה מע"כ מזה לענייננו הלא ה"מזונות ברויט" נילוש ברוב מי פירות והטו"ז הרי לא מיירי אלא בנילוש ברוב מים, יעיי' נא מע"כ בדברי הטו"ז ויראה שדברי הטו"ז סובבים על הרמ"א שסובב והולך על דברי המחבר, והמחבר לא איירי אלא בפת שנילוש ברוב מים ולא ברוב מי פירות, ואך ורק בפת שנילוש ברוב מים שלדעת הרמ"א הוא פת גמור, על זה סובב הרמ"א והטו"ז שאין מוציאתו מתורת לחם להיות כפת הבאה בכיסנין א"כ יש בו הרבה הדבש והתבלין ונרגש טעמם יותר מטעם העיסה, ואדרבא הרי משם ראוי כי כאשר הלישה היא במי פירות לא הוסיפו עוד שום תנאי כלל.

חלק ט'

טעם ה"מזונות ברויט" רחוק מאד מטעם הלעקו"ך

(יז) שואל: האיך אפשר לומר שהתנאי של הרמ"א "שכמעט הדבש והתבלין עיקר" סובב רק על פת שנילוש ברוב מים, הלא בפירוש הוא מזכיר "כמיני מתיקה שקורין לעקו"ך", והרי עינינו רואות שהלעקו"ך ["ספאנדוז קעיק"] נעשה כולו

במי ביצים, ואע"פ שנעשה במי ביצים מצריך עוד הרמ"א התנאי "שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר – דהיינו מצד הטעם" (כלומר שצריכים להוסיף עוד צוקע"ר ותבלין הרבה כמו בהלעקו"ך), הרי על כרחך שנצרך תנאי זה אף בנילוש במי פירות.

משיב: כבר יותר מד' מאות שנה עברו מאז תקופת הרמ"א, ובכן הרמ"א אינו מדבר מהלעקו"ך ששכיח בימינו אלה רק מהלעקו"ך שהי' שכיח בזמנו. והלעקו"ך ההוא לא הי' נעשה במי ביצים בלילה רכה כמו בימינו, אלא הי' עיסה גמורה בלילה עבה שנילושה ברוב מים שהי' "פת גמור לענין המוציא" [לולי התבלין והדבש], ואך ורק בשביל זה מצריך הרמ"א להוסיף טעם של תבלין וצוקע"ר הרבה, כי רק ע"י הטעם החזק מאד יתהפך להיות דינו כפת הבאה כיסנין.

חלק י'

וכי סומכים לבנות בנין על סברות בעלמא

(יח) שואל: אכן נראית להיות אוקימתא נאה מסברא, אבל האם יש בכוחינו הדל של אנשי דור הזה לעמוד ולשער מה הי' המציאות מלפני ד' מאות שנה רק בשביל שאנו רוצים לתרץ וליישב עניינים.

משיב: ציור הלעקו"ך הנ"ל אינו השערה וסברא בעלמא, אלא הם דברים ידועים ומפורשים בדבריהם שהם בעצמם מגלים לנו בלשונם.

(יט) שואל: איה מקום כבודו שהם מתארים במפורש המציאות של הלעקו"ך שבזמניהם.

משיב: הלוא הוא מפורש בדברי הרמ"א עצמו בדרכי משה יורה דעה (סי' קי"ג סק"ט) על "מיני מתיקה [דהיינו לעק"ך] (רמ"א שם סי' קי"ב ס"ו) [דביליתן עבה ויש בהן תואר לחם], שכותב בזה"ל: "שנתבאר בטור או"ח סי' קס"ח ד"פת גמור הוא לענין המוציא", ע"כ. והרי הפת שמבאר הרמ"א "בטור או"ח סי' קס"ח דפת גמור הוא לענין המוציא" היינו שלא נילוש ברוב מי פירות אלא ברוב מים (הלא הוא בדרכי משה סק"ב, וגם בהגה ס"ז). - הד"מ הוסיף שם ביורה דעה: שכיון שיש בהן דבש ובשמים הרבה "איכא למימר" דדינן "כ"פת הבאה בכיסנין.

הרי לנו שהלעקו"ך ההוא הי' "פת גמור לענין המוציא" [לולי התבלין והדבש] דהיינו שהי' עיסה גמורה בלילה עבה שנילוש ברוב מים. ולא כהלעקו"ך שבימינו ["ספאנדזש קעיק"] שנעשה במי ביצים בלילה רכה. ואך ורק בעבור שנילוש ברוב מים מצריך הרמ"א להוסיף טעם של תבלין וצוקע"ר הרבה, כי רק ע"י הטעם החזק מאד יתהפך להיות דינו כפת הבאה כיסנין.

(כ) שואל: האם גם כאן באורח חיים מצינו כן שהלעקו"ך שלהם היה נילוש ברוב מים, ורק מפני כן צריכים שיהא בו דבש ובשמים הרבה.

משיב: גם כאן בדרכי משה אורח חיים כשמדקדקים בלשונו מבואר הוא להדיא שהלעק"ך לא הי' נילוש ברוב מי ביצים אלא ברוב מים. בדרכי משה (סק"ב) אחר שמבאר שפת שנילוש ברוב מים לא יצא מכלל לחם במה שעירב בו שאר משקין מעט ולפיכך המנהג לברך עליו המוציא, כתב הדרכי משה בזה"ל: "ומכל מקום" (משמעות לשון זו דממאי דאמר מעיקרא לא משמע הכי) "נראה לי" (היינו "מסברא") דמיני מתיקה שקורין לעק"ך דינן "כ"פת הבאה בכיסנין (בכ"ף הדמיון) שהרי יש בהן דבש ובשמים הרבה, עכ"ל. הרי שכותב הרמ"א להדיא דלפי מה שכתב מעיקרא דבנילוש ב"רוב מים" הוא פת גמור לענין המוציא נמצא שגם הלעק"ך הוא פת גמור לברך המוציא, מכל מקום "מסברא" נראה לו להרמ"א שמכוח הדבש והבשמים הרבה דינן "כמו" פת הבאה בכיסנין. [וחזור על זה הרמ"א גם ביורה דעה לכתוב: "איכא למימר" דדינן "כ"פת הבאה בכיסנין. - ואילו הי' המדובר מ"ספאנדזש קעיק" איך שייך בו לשונות של ספיקות כאלו, ולמה לא יהי' רק "כמו" פת הבאה בכיסנין ולא פת הבאה בכסנין בעצמו].

הרי לנו כי רק מפני שנילוש ברוב מים הצריך דבש ובשמים הרבה, משא"כ כשעיקר הלישה בשאר המשקין דמיירי ביה מעיקרא לא מצריך שום הוספת טעם כלל.

(כא) שואל: ובדורות שלאחר הרמ"א היכן נמצא מפורש בדברי הפוסקים שהתנאי של הרמ"א והטור"ז "שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר - שטעמם נרגש יותר מטעם העיסה" לא נצרך רק כשהלישה ברוב מים, אבל בנילוש בשאר משקין לא נצרך בהם כלל.

משיב: בוא וראה בלשון הדברי חמודות (על הרא"ש מסכת ברכות פרק כיצד מברכין אות פ"ח) שמעתיק להדיא דברי הרמ"א בשני אופנים חלוקות להעשות פת הבאה בכסנין: **אופן הראשון** - כשעיקר הלישה היא בשאר משקין ומיעוט מים, ואז די בזה. **והאופן השני** - כשיש בו מים הרבה לא נעשה פת כסנין אלא אם כן יש בה הרבה תבלין או דבש כמו בלעקו"ך. [ראה לשונו בהערה י"ז].

ותו בא וראה בטורי זהב (סק"ז) עצמו שכתב: "ופשוט הוא דכולי עלמא מודים דהוה כסנין אם נילוש בחלב ומיעוט מים". עכ"ל. ואע"פ שלא נרגש טעמו יותר מטעם העיסה.

ועוד הרי כבר נאמר לעיל (חלק ד' אות ט') כי כל אותן מיני המשקין שדנו בהם רבותינו גדולי הפוסקים במשך כל הדורות לעשות בהם פת הבאה בכסנין, כולם אינם בגדר שטעמם נרגש יותר מטעם העיסה, וכל הפוסקים כולם כאחד מודו דאם המשקה נידון כמי פירות הוי פת הבאה בכסנין ולא הזכירו אף ברמז קל שיש חסרון בזה שלא נרגש טעמו יותר מטעם העיסה.

חלק י"א

המשנה ברורה: בעיני שיהא נרגש הטעם הרבה מאד

(כב) שואל: אחר דברים מפורשים של כל הפוסקים הנ"ל יש לעיין הרבה איך ליישב דברי המשנה ברורה (סימן קס"ח סק"ג) שכתב "שכמו דבעינן שיהיה מנכר התבלין בטעם יותר מהקמח, כן כשנילוש בחלב בעינן שיהיה הרוב מחלב, שעי"ז נרגש ממנו הטעם הרבה מאד". כי לכאורה נמצא שהם דברי יחיד נגד כל דברי הפוסקים הנ"ל, וצ"ע ג.

^כ זה לשון הדברי חמודות: הרמ"א ז"ל פירש ... "דנילושה" [היינו לשון הרמב"ם "עיסה שנילושה בדבש או בשמן או בחלב"] משמע דעיקר הלישה היה בדבש או בשמן או בחלב * ואין בו אלא מים מעט, אבל כשיש בו מים הרבה זה נקרא פת גמור ואין מוציאתו מתורת לחם אא"כ יש בה הרבה תבלין או דבש כמיני מתיקה שקורין לעקו"ך שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר [דהיינו מצד הטעם - שיותר נרגש טעם הדבש והתבלין מטעם העיסה. טו"ז סק"ז]. עכ"ל.

הרי דבאופן הא' אף כש"עיקר הלישה בשאר משקין" התנה וכתב "ואין בו אלא מעט מים", ובתוך כדי דיבור כותב באופן הב' "שיכולים להוציאו מתורת לחם אף כשיש בו מים הרבה". וכי מהו אותה העצה שבאופן הב' (שיש בו מים הרבה) שהיא יותר מועלת מהעצה שבאופן הא' (שאי אפשר להיות אלא מעט מים), הלא גם באופן הא' יש בו העצה של "עיקר הלישה בשאר משקין". אלא התשובה מבוארת מעצמה כי רק באופן הב' טעם הדבש והתבלין הם עיקר, ולא באופן הא'.

[* לשון המדויק בדברי חמודות: "דעיקר הלישה היה בדבש וכו'", ע"כ. והא דכתב תיבת "וכו" הכוונה היא לגמור כל לשון הרמב"ם שמעתיק לפני זה בזה"ל: "עיסה שנילושה בדבש או בשמן או בחלב".]

ואולי זוהי אכן הסיבה שלא נמצא שיביאו דבר זה בספרי גדולי הפוסקים במאה השנים שלאחר שיצא לאור ספר משנה ברורה, וכפי הנראה הפעם ראשונה שהתחילו להביא רעיון זה הוא רק על ידי חכמי זמנינו בשנות ה'תש"נ לפ"ג.⁷

משיב: יתכן ומסתבר⁸. אבל מכל מקום אין זה נוגע לגבי דין "מזונות ברויט" כלל - כי ה"מזונות ברויט" אף לדברי המשנ"ב הוי פת הבאה בכיסנין, כי הרי אותו הטעם הנרגש ב"מזונות ברויט" נקרא אף לדבריו "נרגש הטעם הרבה מאד", והלא דברים קל וחומר מה על פת הנלוש ברוב חלב סבירא ליה המשנה ברורה שטעמו די להקרא "נרגש הטעם הרבה מאד", כל שכן טעם ה"עפל דזשוס" הנרגש ב"מזונות ברויט" - שטעמו חזק יותר מטעם החלב - בודאי די להקרא "נרגש הטעם הרבה מאד" והוי פת הבאה בכסנין אף לדבריו של המשנה ברורה.

(כג) שואל: מאן יימר שיכולים לשער נגד טעם החלב של זמנינו, כי אולי בזמן המשנה ברורה הי' לו להחלב יותר שמנונית מהחלב שבזמנינו ודוקא על חלב שהוא כתב "שנרגש הטעם הרבה מאד", לא כן החלב של זמנינו שאולי נשתנה ונפחת כהיום השומן של החלב.

משיב: כמות השומן לא נפחת כלום מן החלב מאז תקופת המשנה ברורה, וידיעת דבר זה היא לא רק מסברא שאינו עולה על הדעת לומר כן שיפחתו כ"כ הרבה תוכן החלב בזמן קצר כזה ולא ידעו ולא יבחינו בו בני אדם. אלא אף נמצאת על זה

⁷ הראשון שהתחיל להרעיש את העולם בענין זה הוא ה"ארגאנעזאציע" הנודע "ארטאדאקס יוניאן" הנקרא O.U. בקובץ כשרות שהדפיסו בחודש ניסן תשמ"ט לפ"ק, והרעישו מאד היתכן שנוהגין ללוש פת כסנין בשאר משקין הלוא לא נרגש טעם המשקין יותר מטעם העיסה, ומאז ואילך התחילו לאט לאט בשנות תש"נ לפ"ק כמה וכמה תלמידי חכמים לילך בעקביהם להעתיק רעיון זה, עד כדי כך שבשנות תש"ס לפ"ק הי' גם ת"ח ממחנינו שעל סמך זה אף התירו למעשה לברך עליהם ברכת נט"י וברהמ"ז, על אף שלפי המנהג שהנהיגו קמאי במשך כל הדורות לברך עליהם מזונות ועל המחיה נמצא עי"ז שמקילין בחומר לא תשא לברך רח"ל כמה ברכות לבטלה.

ולקיים "בצדק תשפוט עמיתך" יש ללמד זכות עליהם שבדברי כולם רואין דאשתמיטתיה מינייהו מה שכתב בעצמו הרמ"א לצייר מה הי' הלעקו"ך שבימייהם. גם רואים בדבריהם ששום אחד מהתלמידי חכמים הכותבים לא ניסו ללוש למעשה אותן הלחמים שדנו בהם הפוסקים שאלמלי כן הי' מבחינים בעצמם את מציאות הדבר שבכל אלו הלחמים דאיירי בהם הפוסקים - הגם שאין מרגישין כלל הטעם יותר מטעם העיסה - כתבו כולם בפשיטות שהם פת הבאה בכסנין.

⁸ כי כך הוא דרכה של תורה (עיין ב"ב דף ק"ל סוף ע"ב, ובשו"ע יו"ד סימן רמ"ב ברמ"א ס"ג, ופת"ש שם סק"ב) וכן המשנה ברורה בעצמו בהרבה מקומות הורה את הדרך ילכו בה באופן שנראה שדברי פוסק אחד הם נגד שאר גדולי פוסקים אשר לפניו. לדוגמא: עיין במשנה ברורה הלכות ציצית (סימן ט' ביה"ל ד"ה רחלים) שכתב בזה"ל: "ובפמ"ג ראיתי בענייני דבר פלא שכתב ... ולא אדע מנין לו זה, ולענ"ד נראה ברור בהפכו ואולי איזה טעות סופר יש בדבריו ואין לסמוך על זה כלל". ועיין בהלכות תפלין (סימן מ' ביה"ל ד"ה אבל) שכתב בזה"ל: "עיין במ"ב ... הכי איתא בגמרא ובכל הפוסקים והיד אפרים שכתב ... איני יודע כונתו שהוא סותר דברי הט"ז ודברי הגמרא ואולי ט"ס יש בדבריו". ועיין עוד בהלכות ברהמ"ז (סימן קפ"ה שעה"צ סק"ו) שכתב בזה"ל: "ומה שכתב הפרי מגדים בשמו [דהמג"א] דצריך לחזור ולברך בודאי יש טעות סופר בדבריו דהא המגן אברהם כתב בהדיא להיפוך וגם הביא על זה ראיה מהזהר".

גם מ"ש המשנה ברורה (קס"ח ס"ז ביאור הלכה ד"ה הרבה) נגד מה שלשין פת כסנין במים שבישלו בהם מעט שבולת שועל, בגוף דין זה יש עוד פוסקים דס"ל כן אבל לאו מטעמיה, כי המשנ"ב למעמיה כמו שכתב דאטו משום דנלוש במים אלו אבד טעם העיסה ממנו, משא"כ אותן הפוסקים כתבו הטעם כי מים כאלה בעצמם אין להם דין מן פירות, אלא מים, א"כ לא הוי פת כסנין, אבל אילו הי' להם דין מן פירות שוב לא הי' נפק"מ בטעם העיסה, (ראה דבריהם לעיל בהערה אות ז).

עדות מפורשת שנרשמה עוד בזמנו של המשנה ברורה שכמות השומן שבחלב היתה בזמן ההוא שווה בשווה לאותו הכמות של חלב שבזמנינו, וכדאיתא בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סימן ל"ו) שהי' בדורו של המשנה ברורה וכותב שכמות השומן בחלב (חלב פרה) בזמנו היא 3.7 אחוז, נמצא שהוא שווה ממש לאותה הכמות שבחלב שלנו כי עדיין הוא כן גם בימינו אלה (ורק חלב טמא שנחלב מחזירה כתב שם שהי' בו בזמנם כמות השומן כמעט בכפליים והיינו 6.4 אחוז).

ובכן אם על פת שנילוש ברוב חלב שלנו מודיע לנו המשנה ברורה שטעמו הוא בגדר "נרגש הטעם הרבה מאד", כל שכן ה"מזונות ברויט" הנילוש ב"עפל דזשוס" שהמציאות היא שטעמו חזק יותר אם כן בודאי הוי טעמו בגדר "נרגש הטעם הרבה מאד" לדברי המשנה ברורה, וממה נפשך הרי הוא פת הבאה בכסנין.

חלק י"ב

"המזונות ברויט" אינו נאכל לתענוג

כד) שואל: אבל הלוא ה"מזונות ברויט" אינו מאכל של תענוג כלל, וכיון שאין בו רבוי מתיקות גם לא ימנע אדם מלאכול ממנו הרבה, וזה רואים בחוש שאינו דומה למה שקורים "קוקיס" או "קעיקס" שאוכלים מהם גם כשאינו רעב אלא לתענוג ומחמת המתיקות שבהם נמנעין מלאכול הרבה, משא"כ ה"מזונות ברויט" אינו בגדר זה כלל. ואם כן הלא עיקר היסוד של דין פת כסנין חסר מה"מזונות ברויט" שהרי כתבו הפוסקים שהפת כסנין עשוי לעידון ולתענוג ובנ"א נמנעין ממנו מלאכול הרבה.

משיב: ימחול מע"כ לחזור ולעיין ויראה שלא נמצא כתוב לשון זו בדברי הפוסקים על זה המין של פת כסנין שנילוש במי פירות ובשאר משקין, אדרבא בדוק ולא תשכח לשונות אלו אלא בשאר מיני פת הבאה בכסנין, כגון מצד מילוי פירות, מצד רבוי תבלין, מיני מתיקה, או כעכין יבישין, משא"כ בפת הנילוש במי פירות ובשאר משקין לא נזכרו כלל אלו הלשונות.

ולא עוד אלא דבר זה מוכחש הוא מן המציאות, שהלא מדריגת הרגשת טעם זו כאמור היא לא רק ב"מזונות ברויט" הנילוש ב"עפל דזשוס" בלבד, אלא כן היא המציאות בכל הלחמים הנילושין בשאר משקין (כמעט, חוץ מדבש), ואם כן האיך אפשר להעלות על הדעת שזיכירו הפוסקים על לחמים באותו טעם של ה"מזונות ברויט" לומר שנאכל לשם קינוח ותענוג והלא נמנע הוא מן המציאות. ואדרבא יעיין נא ויראה להדיא שלא כתבו הפוסקים על פת כזה שנילוש במי פירות רק בזה הלשון לחוד: "שאיין דרך לקבוע עליו סעודה", ותו לא.

חלק י"ג

"המזונות ברויט" כל עשייתו כדי לאכלו במקום פת

כה) שואל: נניח שפת הנילוש במי פירות היה מלפנים פת הבאה כסנין, אבל מאחר שנשתנה מטרת עשייתו כי כל מה שלשין כהיום את ה"מזונות ברויט" הוא רק כדי לאכלו במקום לחם ממש אם כן גם דין הברכה ישתנה להיות לו דין פת גמור, שהרי כל יסוד הדין על מה שמברכין על פת הבאה בכסנין בורא מיני מזונות ומעין שלש הוא רק משום שאין דרך רוב בנ"א לקבוע עליו סעודה, ומעתה שנתרועע היסוד נפל הבנין מלהיות לו דין כסנין.

משיב: אמת שכהיום עושין לחמים אלו כדי לאכלם במקום פת גמור, אבל אין בזה כל חדש תחת השמש במה שנעשה לאכלו במקום פת גמור, כי למן היום אשר ברא אלקים את האדם על הארץ מעולם כשהיו לשין קמח עם שאר משקין היו רק

באופן שנאכלים במקום פת גמור, ואין בזה שום חידוש שנתחדש בדורות האחרונים כלל כי מעולם לא היתה מטרה אחרת באכילת לחמים כאלו, ואכן על פת הזה לפי מטרה הזה כתבו הרמב"ם וכל הפוסקים כולם דהוי פת הבאה בכסנין.

כו) שואל: וכי מהו המקור לידיעה זו שהי' נוהגין מעולם רק לאכול במקום פת גמור, מאן יימר.

משיב: רק למי שעדיין לא ניסה לעשות בעצמו ללחם לחמים במיני מי פירות חסר ידיעה זו ושואל "מאן יימר", כי הלא כאמור כל אלו הלחמים (כולל: הנלושים ברוב חלב, ברוב יין, ברוב מי ביצים, וכן הנלושים בשאר מי פירות ומשקין - חוץ מדבש) כולם קרובים הם במראה ובטעם ללחמי שבת שלנו שאינם מתוקים שקורין "חלות" (עיי' לעיל בחלק ג', ובהערה אות ג' שם), ומעתה יאמר נא מע"כ היעלה על הדעת על לחמי שבת שלנו לומר שנאכלים לשם מה שקורין "נאש" ולשם תענוג, ופשוט הוא שמטרה היחידית של אפיית "חלה" היא רק לאכול במקום פת ולא לשם מיני מתיקה ותענוג, כן ממש בנוגע פת הנלוש בשאר משקין הדומה ללחמי שבת במראה ובטעם, ואין צריך לומר באותן הלחמים הנלושים במי אורז ושעורים, או במי חלב וכדומה שטעמם שווה ממש לפת שנילוש רק במים, דפשוט הוא שמטרה היחידית של העושים לחמים אלו היא רק לאכול במקום פת.

[ובאמת תימא גדולה היא על מע"כ מדוע בונה בניינים על סמך השערות וסברות לשער מהו המציאות, בו בזמן שהי' יכול לבררו בעצמו והוא מילתא דעבידי לגלוי, ואז הי' ניצול מהרבה דמיונות שוא המביאים את מע"כ לחלוק על פסקים שהנהיגו קמאי ולהקל בחומר לא תשא.].

כז) שואל: אם כן שמעולם היתה הסיבה היחידית של לישת עיסה במי פירות רק כדי לאכול במקום פת, האיך כתבו פת כזו "שאיין" דרך רוב בנ"א לקבוע עליו, וכי למה ימנע האדם את עצמו מלקבוע עליו.

משיב: כאמור לא נזכר בפוסקים בשום מקום הלשון "שבני אדם מונעין מלקבוע" על פת הנלוש במי פירות, וכל מה שכתבו הוא רק "שאיין בני אדם קובעין עליו". ואע"פ שטעם פת הנלוש בשאר משקין קרוב לטעם פת גמור, עדיין כן היא המציאות "שאיין בני אדם קובעין עליו", והסיבה לזה היא פשוט, בשביל שכן דרך רוב בני אדם כשלשין לחם לסעודות הקבועות יעשו אותו מעיסה גמורה שנילושה במים, תהי' הסיבה איזו שתהי', כגון פשוט מפני שהמים קל יותר להשיגו ממי פירות¹⁰, א"כ כל שיעצם העיסה לא נילוושה במים אלא בשאר משקין (להב"י היינו במעט וניכר, ולהרמ"א ברוב) - ואף אם למעשה כאשר ינתן לפני האדם פת כזו שטעמו קרוב לפת גמור לא ימנע מלקבוע עליו - אעפ"כ שוב אין זה אותו שדרך רוב בנ"א קובעין עליו סעודתן, ויצא מכלל לחם גמור להיות פת הבאה בכסנין.

כח) שואל: אבל הלוא במשך דורות האחרונים קרוב למאתים שנה אנו רואים בספרי הפוסקים (ראה לעיל חלק ד') שנהגו לרוב לאפות לחמים הנלושין בשאר משקין, הן בעצמן בביתם, והן בבתי האופים, ולפי האמור הרי מטרה היחידית היא כדי לאכלם במקום פת, אם כן האיך נמצא שהפוסקים עדיין כתבו על לחמים אלו הלשון "שאיין דרך בנ"א לקבוע עליו", הלא ראו במו עיניהם שדרך בני אדם לעשות הרבה לאכלם במקום פת.

¹⁰ והלבוש (קס"ח ס"ו) כתב שרק הנלוש במים הוא המושביע ביותר, אבל החק יעקב (סימן תע"א סק"א) כתב שאין זה אלא דברי נביאות, וכנראה כן הוא גם דעת אותן הפוסקים שיכולין ללוש פת כסנין במי אורז ושעורים, ובמי גריין, ואף שבסך הכל אין בהפת רק קמח ומים.

משיב: וכי מה זו הקושיא, אמת שהי' נוהגין לעשותם הרבה לאכלם במקום פת, אבל עדיין לא נשתנה אותה המציאות שמקודם שלסעודות הקבועות אין עושין את הלחם אלא מעיסה גמורה שנילושה במים, אם כן כשהוא אינו לש במים, אלא במי פירות, עדיין נשאר להיות פת שאין קובעין עליו.

כי הלא דרך בני אדם לאכול פת בשני אופנים, דרך בנ"א לאכול פת באכילות עראי^{טו}, ודרך בנ"א לאכול פת בסעודות קבועות^י. ואכן אמת הדבר שמטרת לישת לחמים אלו במי פירות היא כדי לאכלם במקום פת, אבל המטרה היא רק כדי לאכלם במקום פת שלאכילת עראי, כגון לפת שחרית שהוא רק אכילת עראי ולא סעודת קבע (כגמרא סוכה כו:), וכמבואר בטור ושו"ע או"ח סימן קנ"ה – קנ"ז: "שאחר אכילת פת שחרית ילך לביהמ"ד ולעסקיו, ואח"כ יקבע סעודתו", אמנם לסעודות הקבועות – כגון לסעודות שבת ויום טוב – עדיין דרך רוב בנ"א ללוש הלחם ברוב מים ולא במי פירות.

ועל כן אנו רואים שאף במשך אותן הדורות שהי' נוהגין לרוב ללוש לחמים בשאר משקין כדי לאכלם במקום פת, עכ"ז לא נמנעו כלל הפוסקים מלכתוב עליהם שהוא עדיין פת שאין קובעין עליו.

חלק י"ד

כשהוא קובע סעודה על "המזונות ברויט"

(כט) שואל: נניח שגם כהיום יש לו לה"מזונות ברויט" דין פת הבאה בכסנין, אבל מהו הדין אם קובע סעודתו על "מזונות ברויט".

^{טו} כי גם כשאוכל פת גמור וגם ישבע כעת באכילה זו שביעה לפי שעה עם כל זה יכול להיות ש"אכילת עראי" גרידא מיקרי, וכמו שנפסק בשו"ע (או"ח סימן תרל"ט ס"ב) שכביצה מפת הוי אכילת עראי. ואף על פי שאכילה בכביצה יש בה שביעה (כמו"ש בגמרא ברכות מט:), יומא עט:), עכ"ז עדיין אינה "סעודת קבע", דבאכילת כביצה ישבע רק לפי שעה (שו"ת נודע ביהודה מהדו"ק סימן ל"ח ד"ה והנה). – ועד כמה הוא רק בגדר זה "דלא הוי סעודת קבע" יבואר בהערה הבאה.

^י "סעודת קבע" היינו שקובע בדעתו לעסוק באכילה זו כדי שיהא סגי ליה לשביעה גמורה, שהוא לפחות עד ששה שעות שזהו שיעור שבין סעודה לסעודה, והיינו שאוכל באכילה הזאת חציו של כל צורך מזונו לכל המעת לעת, שעל ידי ב' סעודות כאלה יספיק לו לכל המעת לעת ולא יצטרך לאכול כמה פעמים ביום.

כי כלל גדול קבעו לנו חכמינו ז"ל שבו הדבר תלוי אם הסעודה שאוכל נקראת בשם "סעודת קבע" או לא, והכלל הפשוט הוא דאי סגי ליה באכילה זו הוי "סעודת קבע", ואי לא סגי ליה באכילה זו לא הוי "סעודת קבע", וכלשון הגמרא בסוכה (כו:): "סגי ליה לאיניש בהכי והוה ליה סעודת קבע".

ומהו פירושו של "סגי ליה" וכי שייך שיהא סגי ליה עולמית, אלא הפירוש הוא דסגי ליה לכל הצורך שקבע התורה לסעודה אחת, שהרי קבע התורה שני סעודות לכל מעת לעת, ועל ידי ב' סעודות כאלה יספיק לו לכל המעת לעת.

וזהו צד השווה שבדברי כל הפוסקים שנתנו שיעורים ל"שיעור שאחרים קובעין עליו" (באו"ח סימן קס"ח ס"ו) כולם כאחד לא מצאו שיהא סגי ליה לאיניש ל"סעודת קבע" בפחות מכמות הנ"ל, דהיינו "חציו של כל צורך מזונו לכל המעת לעת", (הן הנותנים שיעור של ג' או ד' ביצים, והן הנותנים שיעור של חצי עשרון, אלא אלו משערין בשיעור לעניים, ואלו משערין בשאר בני אדם). וכן יוצא מפורש עוד בהרכבה מקומות בדברי חזו"ל ומדברי שו"ת נודע ביהודה (שם) ושאר פוסקים.

והנה בזמנינו מנהג רוב המון עם במקומותינו שרוב אכילותיהם הם בגדר אכילת עראי, וכמעט שאינם אוכלים סעודת קבע אלא בשבתות וימים טובים.

משיב: וכי מה זו השאלה, הלא דינו מפורש בשלחן ערוך (או"ח סימן קס"ח ס"ו) ש"על פת הבאה בכסנין] אם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו] אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, **אע"פ שהוא קובע עליו**", ע"כ. - ואין דין הברכה תלוי אם קובע או לא, אלא תלוי ב"כמות" אכילתו.

(ל) שואל: לפי זה האם ראוי ונכון הדבר לנהוג לקבוע מסיבות של סעודות גדולות וקבועות בלי ליטול ידיהם על פת גמור אלא לאכול "מזונות ברויט".

משיב: בוודאי אין לעשות כן, כי כל אשר נוגע יראת ה' בלבבו אינו נוהג במנהג כזה. אבל צריך לדעת דלאו דוקא ב"מזונות ברויט" אין לעשות כן, אלא כן הדבר לגבי כל מיני פת הבאה בכסנין, ב"קיכלעך", "קרעקערס", וגם לא "קיפעלעך", "דעלקעלעך", וכיוצא בהם, אלא בסעודות קבועות כאלה בוודאי יש ליטול את הידים על פת גמור, ואחר סיום סעודתו יצמצם לכוין את דעתו לברך לאחריו ברכת המזון בכונה כדבעי^{יח}. והנה כבר מצינו בדורות הקודמים שהתמרמרו גדולי עולם מכמה טעמים על אותן שנהגו לאכול רק פת הבאה בכסנין, בלא פת ממש, בסעודות כאלו.

והא לך תמצית לשון **שו"ת שואל ומשיב** (מהדורא תליתאי ח"א סימן קצ"ח): "מה שבשבעת ימי המשתה מתאספין ועושין משתה ורק ג' או ד' נוטלין ידיהם ואוכלין פת, ושאר החבורה אינם אוכלים רק פת הבאה בכסנין, לפענ"ד היה נראה דודאי מצד הדין ראוי ונכון שיטלו כלם ידיהם ויאכלו מעט פת ממש. (א) דבאמת בעוה"ר אינם נוהרים ואוכלין הרבה ממה שאחרים קובעין סעודה עליהם מפת עצמו וחייב בנטילת ידים וברכת המזון, רק דאין רצונם להתחייב ואוכלין מעט מעט כדי שלא יצטרפו, ובעוה"ר הרוב אינם נוהרין בזה. (ב) בלא זה אינם נוהרים לברך על כל דבר שאוכלים, וע"י פת שאוכלים נפטרים מכל הברכות. (ג) בעוה"ר נמשכו אחרי מנהגי הגוים שעושין ג"כ כעין זה וכל אחד חוטף ואוכל ורוצים לקיים מ"ש חטוף אכול חטוף ושתה".

(לא) שואל: וכי אפשר לומר שאינו הגון לנהוג כן, הלא מצינו מגדולי בעלי התוספות שנהגו גם לכתחילה לעשות פעולות כדי שיוכל לאכול בלא ברכת המוציא וברכת המזון, כדאיתא בתוספות בברכות (לז: וז"ל: "היה רגיל רבינו דוד ממ"ץ ללבן פרוורין במים בלילה כדי לאכלן בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויוכל להגיד ההלכה".

משיב: וכי מה זו הקושיא, ראשית הלא התוספות כתבו שעשאו "כדי לאכלן בשחר", ואם כן מפורש שאכל זאת לפת שחרית שכאמור (לעיל אות כ"ח) הוא רק אכילת עראי ולא סעודת קבע. ותו הרי כתבו התוספות שלא נהג כן אלא בשביל הצורך, וכלשונם: "שלא לאחר, כדי שיתחזק ראשו, ויוכל להגיד ההלכה". ומהו הדמיון כרחוק מזרח ממערב ח"ו לאותן בנ"א שמתמרמרו עליהם הגאון בעל שואל ומשיב, הלא הוא ז"ל מייירי מאותן היושבים ואוכלים בסעודות קבועות ומתעכבים באכילתם בכל צרכי סעודה, ורק בשביל רודפם אחר הנאתם לאכול ולשתות למלאות בטנם שוכחים מתכלית חיי האדם בעוה"ז, ואינם שמים לב ודעת לקיים מ"ש בכל דרכיך דעהו, וליישר אורחותיהם מלהכשל במצות ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך.

^{יח} וכמו שהזהיר **שלחן ערוך הרב** (או"ח סימן קפ"ה סוף ס"א): "צריך לזהר מאוד בכונת ברכת המזון כיון שיש אומרים שאע"פ שיודע למי מברך וכונתו לברך ה' בתיבות אלו, אם לבבו פונה לדברים אחרים בשעת אמירת הברכות אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובתו שאין אני קורא בו וברכת את ה' אלקיך, ואף שלענין הלכה ספק ברכות להקל בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לזהר בו מאוד".

חלק ט"ו

כמות השיעור לברך על המחיה, לכתחילה ובדיעבד

לב) שואל: והנה מהו למעשה ה"שיעור שאחרים אין קובעים עליו" שאז מברך על פת הבאה בכסנין בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, ומהו למעשה ה"שיעור שאחרים קובעים עליו" שאז מברך עליו המוציא וברכת המזון.

משיב: [כיון ששאלה זו אינו נוגע דוקא ל"מזונות ברויט" אלא גם לשאר מיני פת הבאה בכסנין, ע"כ נשיב רק בקצרה]

רבו השיטות בזה בין גדולי הפוסקים בכמות השיעור שאחרים קובעים עליו, ומאי דנפקא מינה למעשה יש בזה ג' חלוקות (על ב' הראשונות יש לנו כבר הכרעה ברורה בדבר, כי העידו קדמונינו שיש מנהג קבוע בדבר, משא"כ בפרטי השלישי, וכדלהלן), ואלו הן:

א) כמות מרובה שיעל זה מחויב בודאי, ואז מותר למעשה לברך עליה ברכת המזון על פת הבאה בכסנין לבד.

ב) כמות מועטת שמותר לכתחילה לאכלה ולברך עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש.

ג) כמות ממוצעת שתלויה ועומדת במחלוקת הפוסקים, ואין לו לאדם לאכול לכתחילה כמות כזו כדי שלא להכניס את עצמו בספק ברכה, כי יש כמה פוסקים שמחייבים כבר לברך ברהמ"ז אבל אי אפשר לו מחמת ספק ברכות לבטלה, ובדיעבד אם כבר אכל כמות כזו נכון לו לאדם שיצא מן הספק ויאכל כזית פת גמור [ויטול ידיו בלא ברכה אם הוא פחות מכביצה] כדי שיוכל לברך ברכת המזון, ואם היא שעת הדחק שאי אפשר לו לצאת מן הספק אזי בדיעבד אי אפשר לו לברך רק ברכה אחת מעין שלש.

לג) שואל: מהו כמות השיעור שמברכין עליה למעשה ברכת המזון על פת הבאה בכסנין לבד.

משיב: [כמות כזו להתחייב בודאי לכולי עלמא בברכת המזון היא הרבה ומגוונת מאד¹⁷ וכמעט מן הנמנע שיגיע בן אדם שיאכל כל כך, ומאחר שהחמירו מאד בחשש עון החמור של ברכה לבטלה (עיין להלן בהערה כ"ד) לפיכך] לא ראינו ולא שמענו כזאת למעשה משום אדם גדול בתורה וירא שמים שאחר שאכל פת כסנין יברך עליו למעשה ברכת המזון, וכבר העידו על זה בדורות הקודמים² כי לא נהגו במקומותינו לברך המוציא וברכת המזון בשום פעם על פת כסנין לבד, ומנהג אבותינו ורבותינו בידנו תורה היא.

¹⁷ והיינו שיאכל מהפת כסנין עצמו כשיעור חצי עומר, שהוא כ"א וג' חומשי ביצה, בלי שיצרף להשיעור לפתן ושאר דברים. – ואף שהמגן אברהם (קס"ח סק"ג) ודעימיה סבירא להו שיש לצרף להשיעור גם שאר הדברים שאוכל עם הפת, מכל מקום הרי יש גדולי האחרונים החולקים על המג"א וסבירא להו דאין לצרף הלפתן להשיעור, ה"ה החמד משה (סי' קס"ח סק"ג), מגן גבורים (בשילטי הגבורים שם סק"ז), והגם שדעתו שהשיעור היא ג' וד' ביצים, מ"מ ראייתו נגד דעת המג"א לא תלוי בזה, חיד"א (ברכי יוסף שם ס"ו) הובא בשע"ת (שם סק"ח), ערוך השלחן (שם סי"ז), וכ"כ הכה"ח (ס"ק מ"ז), ועוד.

² כן העד העיד לנו הגאון בעל מסגרת השלחן וצלח"ה "שאין נוהגין במדינתנו לברך המוציא ובהמ"ז בשום פעם על פת כסנין לבד". ראה מה שכותב במסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סי' מ"ח סק"ה) אחר שמביא מסידור הרב בעל התניא כמה שיעורים שלא לאכלם מספק אלא אם כן יברך על כזית לחם אחר תחילה המוציא ואח"כ ברהמ"ז, כתב לאחר מכן בזה"ל: "והאופנים שכתב שם [בעל התניא] שיברך עליו [על פהב"כ] לבד [בלא פת גמור] המוציא ובהמ"ז לא העתקתי, מפני "שאין נוהגין במדינתנו לברך המוציא ובהמ"ז בשום פעם על פת כסנין לבד", עכ"ל.

וכתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"א סימן ל"ג): "האמת ניתן לכתוב כי לא ראינו בגדולי התורה ויראה שיברך המוציא וברכת המזון על פת כסנין, וכמו שכתב המסגרת השלחן".

לד) שואל: מהו כמות השיעור שמותר לכתחילה לאכלה ולברך עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש.

משיב: [הנה יש מגדולי הפוסקים הקודמים שס"ל שהשיעור שאחרים קובעין עליו הוא בג' או ד' ביצים, אבל גדולי הפוסקים הבאים אחריהם^{כא} נקטו להלכה שהשיעור הוא כשיעור חצי עומר (כ"א וג' חומשי ביצה), והגם שכתב המשנ"ב (סקכ"ד) לחוש לשיעור הקטן לכתחילה, מכל מקום] רבותינו הק' גדולי האחרונים זי"ע^{כב} שאנו נמשכים אחריהם הורו הלכה למעשה וגם

^{כא} ואלו הן: שלחן ערוך הרב (סעיף ח'), הגר"א מובא דבריו בחיי אדם * (ובנשמת אדם כלל נ"ד), החתם סופר ותלמידיו (נהגו כן הלכה למעשה, וכדמובא להלן בפרטיות), דעת קדושים (להגה"ק מבוטשאטש ז"ל) מובא דבריו בדעת תורה (סעיף ו'), ערוך השלחן (סעיף ט"ז), תורת חיים (שם סקט"ו ד"ה ונראה), אפיקי מגינים (קס"ח סק"ט), ועוד.

והנה כלל גדול בהוראה דהלכה ככתראי (רמ"א חו"מ סימן כ"ה סעיף ב'), ובנידון דידן הרי אנו רואים כי כל גדולי האחרונים הדנים בין שני השיעורים האין לפסוק בשיעור שאחרים קובעין עליו, דהיינו אם לפסוק כשיעור הקטן (ג' או ד' ביצים) או לפסוק כשיעור הגדול (כ"א וג' חומשי ביצה) נקטו כולם למעשה לפסוק כשיעור הגדול. (משא"כ שאר הפוסקים שהביאו את שיעור הקטן לא הביאו רק את שיעור הזה בסתם, אבל כל דיונם אינו כלל האין לנקוט בין שני השיעורים, חוץ מהחיד"א בשו"ר ברכה שהוא כנראה היחיד שהביא גם את שיעור הגדול ומ"מ מסיק כשיעור הקטן).

[* בנשמת אדם מביא בשם הגר"א "שהשיעור הוא כדרך שאחרים אוכלין סעודת ערב וצהרים". ועיין בערוך השלחן (ס"ז), ובשו"ת זכרון יהודה (סימן פ"ב) שכתבו שהכוונה לשיעור הג"ל כחצי שיעור עומר.]

^{כב} כן נהג והורה מרן החתם סופר זי"ע, כעדותם של גדולי תלמידיו זי"ע כדלהלן:

בליקוטי חבר בן חיים (חלק ג' במנהגי חת"ס דף ב.) שכותב בזה"ל: "אכל [החת"ס] איזו דובשנין וכו' וחלקו להמסובין עוגה נלושה בחמאה ולא הקפיד מעולם על שיעור ד' ביצים המובא בשו"ע או"ח כי אם כדברי הגרא"ו כי הכל תלוי בקביעות סעודה" [והכוונה לדברי הגר"א הג"ל המובא בחיי אדם כלל נ"ד בנשמת אדם שכתב: "דשיעור הקביעות הוא כדרך שאחרים אוכלין סעודת ערב וצהרים, וכן אמר לי הגר"א שאינו ישר בעיניו מש"כ האחרונים שהוא שיעור ג' ביצים"].

ובחוט המשולש מביאו רק בקצרה, בזה"ל: "אכל איזה דובשנין, ובני ביתו אכלו עוגה הנלושה בחמאה, ולא הקפיד על שיעור ד' ביצים המובא בש"ע או"ח".

בשו"ת זכרון יהודה (סימן פ"ב) כותב בזה"ל: "הי' [החת"ס] מניח את בני ביתו לאכול מפת הבאה בכסנין אפי' יותר משיעור ד' ביצים ולא בירכו ברהמ"ז".

וכן נהג למעשה הגה"ק הקול אריה זצלה"ה, כמובא בתולדות קול אריה (מנהגים אות ל"א) בזה"ל: "לא דקדק לאכול כמה זיתים מפת הבא בכיסנין". ועיין ביאורו שם בהגהות נכדו ז"ל.

ובשו"ת דברי ישראל (להגר"י וועלץ ז"ל ח"ב בהערות על מנהגי קול אריה עמוד מ"ב) מביא: "שכן ראה למעשה אצל הגאון מעשי למלך ז"ל".

וכן נהג למעשה הגה"ק בעל זכרון יהושע מקאפיש [מגדולי תלמידיו של המהר"ם א"ש] זצלה"ה, כמובא בספר תולדות אנשי מופת (מדור אוני יהושע אות י"ג) בזה"ל: "לא הקפיד לאכול פת הבאה בכסנין יותר משיעור ד' ביצים".

וכן נהג למעשה הגה"ק רבי חנה מקאלאשיץ זי"ע, כמובא בספר דברי חנה (הליכות והלכות אות נ"ג) בזה"ל: "כשהיה רבינו ביאשליסק הגישו לו חלות קטנות שנאפו בלי מים, ובירך עליהם בורא מיני מזונות, מבלי שיטול ידיו, ואכל שיעור יותר מג' ביצים. והסביר רבינו לכ"ק חו"ז [מהר"י מפשעווארסק] זצ"ל שהוא סומך על השיטות שסוברים שבג' או ד' ביצים אין צריכים ליטול הידים אפילו כשקובעים סעודה.

וכן העיד הגה"ק בעל אור פני יהושע אבדק"ק גאלאנטא זצלה"ה הי"ד שלמעשה אין נוהגין אף לכתחילה לחוש לשיעור ד' ביצים. כאשר סיפר תלמידו הנאמן הרבני המופלג גדול בתורה מוה"ר משה יעקב אופמאן ז"ל שבהגיעו ליישיבת גאלאנטא, בהיותו כבר בחור מופלג בלמדו מקודם ביישיבת פרעשבורג, ביקש אותו רבו הג"ל שילמוד עם בחורים הצעירים, ופעם כאשר למד עם התלמידים בספר משנה ברורה ועמדו אז בסימן קס"ח באמצע ס"ק כ"ד שכתב המשנ"ב: "שלכתחילה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים, וכ"ש דבר שיש להסתפק בו מדינא אם הוא פת הבאה בכיסנין כמובא בסעיף ז". ובלמדו זה עבר אצלם רבם הגה"ק מגאלאנטא וענה ואמר

נהגו בעצמם כן במעשה רב שלא הקפידו מעולם על שיעור של ד' ביצים, ונהגו לאכול אף לכתחילה יותר מד' ביצים ולברך עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש, ובשלא קבע את עצמו בוודאי יש לו על מי לסמוך²² [וגדר של "לא קבע" היינו: שאין דעתו לאכול שיהא סגי ליה לשביעה גמורה עד לפחות שש שעות, שהוא השיעור שבין סעודה לסעודה (כמבואר לעיל בהערות ט"ז י"ז)].

לה) שואל: ומהו כמות שיעור הממוצע הנ"ל שעומד בספק אם לברך על המחיה או ברכת המזון, ולכתחילה אין לאכלה, וגם בדיעבד אי אפשר לו לברך ברכת המזון אלא אם יאכל פת גמור.

משיב: להבין יסודות התשובה יעניין נא מע"כ מקודם למטה בהערה²³ ב"הקדמות ויסודות להתשובה מדברי גדולי הפוסקים".

[והנה לא כב' כמות שיעורים הראשונים היא כמות זו הממוצעת, שהרי בב' הראשונים כבר יש לנו הכרעה ברורה קדומה מהמנהג הקבוע, משא"כ בפרטי וגדרי שיעור זה הממוצע, ונשאר הדבר להכריע לפי ראות עיני המורה, ע"כ לא נאריך בדוגמאות הפרטים והגדרים, אלא נסדר

להם בהאי לישנא: "למעשה פירט מעין זיך נישט אזוי". (כן סיפר בעל המעשה הנ"ל לבניו החשובים הרה"ג רבי עמרם שליט"א מו"צ עיה"ק ירושלים ת"ו, והרה"ג רבי שמעון שליט"א מגיד משרים במעלבורן אסטראליא).

²² כן מסיק בשו"ת זכרון יהודה הנ"ל (שם) "שאף שלדבריהם יש להקל אפילו בשהוא קבע לעצמו ורק שלא הי' כשיעור שאחרים רגילים דהיינו סעודה גדולה עכ"ז יחמיר לעצמו, אבל בשלא קבע את עצמו בוודאי יש לו על מי לסמוך". (ועיין בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"ו).

(ועיין בזה בשו"ת לבושי מרדכי תניינא או"ח סי' י' שמעתיק רק דברים הקצרים מחוט המשולש וכתב ע"ז שסמך החת"ס על השיבולי לקט שתלוי באיזה זמן היא אכילתו עיי"ש, אבל כנראה לא הי' לפניו הדברים שבליקוטי חבר בן חיים שכתב שלא הקפיד מעולם וגם מבואר על מה סמך, ועיי"ש בלבושי מרדכי שכנראה לא הי' אז לפניו רק החיי אדם ולא חלק השני שהוא נשמת אדם. ועיין עוד בלבושי מרדכי שם סי' ק"י).

²³ הקדמות ויסודות להתשובה (אות ל"ה) מדברי גדולי הפוסקים (לכל נקודה יש עוד מקורות לרוב, אבל תפשת מועט תפשת)

א) "לרוב הפוסקים שלש ברכות ממש הוא רק תקנת חכמים, כי חובת התורה יוצא בברכה אחת מעין שלש". (נודע ביהודה - בצל"ח ברכות כ:).
 ב) חוששין על חשש ברכה לבטלה יותר מחשש ביטול עשה דאורייתא, משום חומרא דלא תשא. (טו"ז או"ח סימן ח' סק"ח). ג) וכן "מה שפסק הב"י להקל שכל שאין ברור לנו שהוא פת גמור נותנין לו דין כיסנין, הוא גם מחומרא דלא תשא שלא לומר בחנם המוציא ושלש ברכות". (טו"ז או"ח סק"ח סק"י). ד) והא' דהחמירו בזה יותר משאר איסורים כי נודע כל העולם בדיבור לא תשא, וכמו בעון מיתה ובאיסור כרת דלא סמיכין אחזקה וספק ספיקא, ולא מיבעיא אם הוא דין תורה אלא אפילו אי הוי דרבנן הכי התקינו שלא לברך כי אם יודע בבירור גמור שנתחייב בברכה. (שו"ת חתן סופר סימן קל"ט בדברי טו"ז סימן ח' הנ"ל). ה) "ומחומרא דלא תשא חוששין אף לדעת מיעוט הפוסקים שלא לברך אף שהוא נגד הרוב המחייבין, ומטעם זה לא מברכין אף כשיש ספק ספיקא להחמיר". (פרי מגדים בפתיחה כוללת ח"ד אות י"ב, ועוד הרבה). ו) "ואפילו יהי' אלה ספיקות לא מהני לברך ולא חשיב אלא כחד ספיקא". (פרי מגדים בפתיחה להל' ברכת השחר, ובראש יוסף שבת כח: ועוד). ז) הנה אמת דלאו כולי עלמא סבירא להו כן שלא לברך והרי יש לנו בזה מחלוקת גדולי הפוסקים. ח) "אך אין בידינו חסרי השכל בעוה"ר להכריע בדבר שנחלקו הראשונים ואחרונים ודבר שהם לא הכריעו בהכרעה מוחלטת עלינו לפסוק כדן ספיקא דדינא". (שו"ת דברי חיים ח"א חו"מ סימן י"ז). ט) ומאחר שהוא כן חזר לנו להיות ספק השקול במחלוקת הפוסקים אם לברך או שלא לברך, ובספק השקול כולי עלמא מודו דספק ברכות להקל. י) ורק היכא דגם בממון הי' מוציאין דאי אפשר לומר קים לי הכי נמי חייב בברכה, דאז לא חשוב ספק כלל". (שו"ת תשורת ש"י מהדו"ת סי' פ"ה בשם שו"ת שמש וצדקה) יא) "או היכא שהעידו שיש מנהג לברך, אז המנהג עוקר חשש ברכה לבטלה". (תבואות שור סי' כ"ח סוסק"ד בשם מהרי"ק). יב) ואם כן מכל שכן צריך ליזהר מאד באופן דהעידו דהמנהג במקומותינו שלא לברך.

בע"ה בקצרה עיקרי הכללים, ובבחינת תן לחכם ויחכם עוד יסדר מע"כ כל ציור ושאלה באותו הכלל השייך לו, ואין לו לדיין אלא מה שעניו רואות.].

הנה גם כמות ממוצעת הזאת לאו בחדא מחתא מחתינהו, כי מדריגות מדריגות יש. ואלו הן:

(א) **באופן שרוב פוסקים ס"ל לברך על המחיה**, אבל יש מיעוט מגדולי הפוסקים שחוששים שמחויב לברך ברכת המזון, אע"פ שהלכה כרבים אף לכתחילה - מכל מקום "בעל נפש" הרוצה להחמיר לעצמו יש מקום שלא לאכלה. [לדוגמא: לאכול יותר משיעור שש ביצים, אף בלא קבע^{כה}].

(ב) **באופן שהמחלוקת שקולה היא**, כי יש מגדולי הפוסקים שס"ל לברך על המחיה, ויש מגדולי הפוסקים שס"ל לברך ברכת המזון, ואין בו מנהג קבוע בדבר - יזהר שלא לאכול כמות כזו כדי להסתלק מן הספק, ובדיעבד אם כבר אכלה יכול לצאת בברכת על המחיה, אבל נכון לראש שמים שיאכל כזית פת גמור [ויטול ידיו בלא ברכה אם הוא פחות מכביצה] כדי שיוכל לברך ברכת המזון.

(ג) **באופן שרוב פוסקים מחייבים לברך ברכת המזון**, אבל עדיין יש מיעוט מגדולי הפוסקים החולקים עליהם וס"ל לברך על המחיה - מחויב ליזהר מאד שלא לאכול כל כך הרבה, וגם בדיעבד מחויב מן הדין להשתדל לאכול פת גמור כדי שיוכל לברך ברכת המזון, אבל גם באופן זה אם אין לו שום עצה לצאת מן הספק אי אפשר לו לברך ברכת המזון כי מחמת חומת איסור ברכה לבטלה דלא תשא יש לחשוש לגדולי הפוסקים החולקים [אף שהם מיעוט, כל עוד שלענין מומן הי' יכולין לטעון קים לדבריהם] שאסור לברך, ובעל כרחו - מאחר שהוא עומד בספק - יברך על המחיה. [לדוגמא: אם אכל מפת כסנין עצמו כד' ביצים או יותר אבל אינו מגיע לשיעור הגדול שקובעין עליו אלא בצירוף שאר דברים^{כז}].

וכאמור כבר העידו כן בדורות הקודמים^כ כי לא נהגו במקומותינו לברך המוציא וברכת המזון בשום פעם על פת כסנין לבד [בלי פת גמור], ומנהג אבותינו ורבותינו בידינו תורה היא.

^{כה} לחוש להשיעור המובא בסידור הרב בעל התניא (סדר ברכת הנהנין פרק ב' אות ב'): "שיש לנהוג כל שאוכל מכשש ביצים בינוניות ולמעלה יברך המוציא על כזית לחם אחר תחלה" עיי"ש. ועיין מה שכתב הגאון בעל טהרת ישראל זצ"ל בספר ברכות ישראל (פרק א' הלכה י"ז) בזה"ל: "ומה שאוכלים כמה זתים פת הבא בכסנין ואינן מברכין המוציא וברכת המזון רק בורא מיני מזונות וברכה אחרונה אין להרהר עליהם כלל אלא אם כן שאוכל שיעור ששה ביצים". עיין שם בבאר יצחק וביד אלי". אבל מדברי מרן החת"ס ותלמידיו (המובאים לעיל בהערה אות כ"ב) שמעידין על המנהג נראה שלא הקפידו על זה, שהרי כתבו שלא הקפידו מעולם על ד' ביצים ואי אתא שרק על ב' ביצים יותר מזה כבר הקפידו, בודאי הי' מזכירים אותו, ועוד שהרי כתבו במפורש (ליקוטי חבר בן חיים, ושו"ת זכרון יהודה) שרק הקפידו כדברי הגר"א שהוא כשיעור הגדול. - אבל אע"ג דהלכה כרבים מכל מקום ל"בעל נפש" הרוצה יש מקום להחמיר לעצמו כדעת היחיד (וכמבואר בש"ך י"ד סוס"י רמ"ב ד"ה וכי תימא).

^{כז} כמבואר לעיל (בהערה אות י"ט) שלהמגן אברהם ודעימיה כבר מחויב לברך ברכת המזון, אבל לעומת זה יש גדולי הפוסקים החולקים וס"ל שאין מצרפין שאר דברים להשיעור.

קורא היקר! אם קראת אחת לאחת בלי שום דילוג - הראת לדעת צדקת הצדיקים דמייקרא - שמה שהנהיגו

שה"מזונות ברויט" הוא פת הבאה בכסנין לכתחילה - כל הקושיות אינם אלא מחסרון ידיעת המציאות -

וקושיא מעיקרא ליתא - ואדרבא, כן הוא כבר מנהג ישראל תורה במשך דורי דורות -

וכדבריהם כן הוא פשטות ההלכה בשו"ע וכל הפוסקים -

ובפרטיות כדלהלן:

(א) **מנהג אבותינו בדינו:** כבר במשך דורי דורות - לפחות קרוב למאתים שנה - נוהגין בתפוצות ישראל על פי חכמים לכתחילה ללוש פת הבאה בכסנין בשאר משקין באותו מעם של ה"מזונות ברויט", הן בעצמן בביתם, והן בבתי האופים, ובכגון דא אמרו חכ"ל (יבמות קב. מנחות לב. ועוד) "אפילו אם יבא אליהו ויאמר שאין עושין בהמנהג [ובנידון דין לברך על פת כו' על נמילת ידים, המוציא, וברכת המזון] אין שומעין לו".

(ב) **כל הפוסקים כולם פה אחד:** פת שנילושה ברוב מי פירות ומיעוט מים, ומעטו כמעט ה"מזונות ברויט" (ואע"פ שאין מעטו נרגש יותר ממעט העיסה, ואף שלא נעשה לקינוח ותענוג, ואף שנאכל במקום פת), כתבו כל הפוסקים בפשיטות בלי שום ספק ודיון שהוא לכתחילה פת הבאה בכסנין לדעת הרמב"ם, שעל פת הזה פסק השלחן ערוך והרמ"א (א"ח סימן קס"ח ס"ז) ונושאי כליהם שיש לו דין פת הבאה בכסנין.

(ג) **אף לדעת היחיד:** ולא עוד אלא הרבה מגדולי הפוסקים (הלא הם: תפארת יוסף, חסד לאברהם, ספר החיים, דעת תורה, הרי בשמים, ארחות חיים, ערוך השלחן, מהר"ש ענגיל, מנחת אלעזר) כתבו אף באופנים שמעם המי פירות אינו ניכר כלל בעיסה הנילושה בהם, ומעם הפת שזה ממש למעם פת הנילוש במים, אעפ"כ הרי הוא פת הבאה בכסנין, אבל לנידון דין של ה"מזונות ברויט" אין אנו צריכים לחידוש זה, כי הרי ב"מזונות ברויט" מעם התעריבות ניכר בעיסה.

(ד) **אין גם אחד:** אף לפי מה שכתוב במשנה ברורה דבעינן שיהא נרגש המעם הרבה מאד (והגם שהם דברי יחיד ממש נגד כל הפוסקים כולם, ואכן לא הביאום הפוסקים עד זמנינו בשנות ה'תש"ג) אעפ"כ ה"מזונות ברויט" הנילוש במי תפוחים ("עפל דזשום") הוי אף לדבריו פת הבאה בכסנין, כי הרי אותו המעם הנרגש ב"מזונות ברויט" בוודאי די להקרא - לפי הגדר שנתן המשנ"ב - "נרגש המעם הרבה מאד".

(ה) **רעש גדול לעקור את המנהג:** הראשון שהתחיל להרעיש את העולם נגד המנהג ה' ה"ארגאנעזאציע" הנודע, שהרעישו בחידושם באמנם שבוודאי מיני מתיקה שקורין לעקו"ך של הרמ"א ה' בלילה רבה בהרבה מי ביצים, לפי זה נמצא שיש לעקור את המנהג מדורי דורות עפ"י כל החכמים, שהרי ה"מזונות ברויט" אף שהוא נילוש ברוב מי פירות אבל אין מעם המי פירות נרגש יותר מהעיסה, כמו בהלעקו"ך. אבל לא ידעו שנעלם מעיניהם מה שמתאר הרמ"א בעצמו שהלעקו"ך שלהם לא ה' אלא עיסה בלילה עבה נילושה במים ופת גמור לענין המוציא, ודוקא בשביל כן לולי הדבש והתבלין הרבה שבתוכה הרי ה' פת גמור, משא"כ פת הנילוש ברוב מי פירות צדקו דברי כל הפוסקים דהוי פת כסנין אף במעם ה"מזונות ברויט".

(ו) **מחומרא לידי קולא בחומר לא תשא:** אבל בכל זאת לגודל הרעש נמשכו במשך שנות תש"ג לפ"ק כמה תלמידי חכמים לרעיון הזה בתחילה רק להחמיר לעקור את המנהג, אבל מחומרא נמשך הדבר לידי קולא עד כדי כך שבשנות תש"ס לפ"ק ה' גם ת"ח ממחנינו שעל סמך זה אף התירו למעשה לברך עליהם ברכת נמ"י המוציא וברהמ"ז, למרות מה שהורו לנו רבותינו הק' ז"ע בהרבה מקומות שאע"פ שיש לזהר שלא ליכנס לכתחילה בספק חיוב ברכה ובפרט חיוב ברהמ"ז, אבל ביותר מזה הרבה החמירו בחומר לא תשא להחמיר בו כמו בעבירות החמורות ושלא

לברך אף בספק ספיקא שיש ברכה לבטלה, ומכל שכן מחוייבים אנו ליזהר במקום שלפי המנהג שהנהיגו קמאי במשך כל הדורות יש לברך לבתחילה מזונות ועל המחיה.

(ז) **בצדק תשפוט עמיתך:** אבל יש ללמד זכות עליהם שבדברי כולם רואין דאשתמיטתיה מינייהו מה שכתב בעצמו הרמ"א לצייר מה הי' הלעקו"ך שבימיהם. ותו רואים בדבריהם ששום אחד מהתלמידי חכמים הכותבים לא ניסו ללוש למעשה אותן הלחמים שדנו בהם הפוסקים שאלמלי כן הי' מבחינים בעצמם את מציאות הדבר שבכל אלו הלחמים דאיירי בהם הפוסקים - הגם שאין מרגישין כלל המעם יותר ממעם העיסה - כתבו כל הפוסקים כולם בפשימות שהם פת הבאה בכסנין.

(ח) **סעודות גדולות אין לסעוד על שום פת הבאה בכסנין:** בוודאי כל אשר נוגע יראת ה' בלבבו נזהר שלא לסעוד סעודות גדולות וקבועות על שום מין פת הבאה בכסנין, כי עי"ז באים לאכול הרבה ממה שאחרים קובעין סעודה עליהם שמתחייב נטילת ידים וברכת המזון, ובכך בסעודות קבועות כאלה בוודאי יש ליטול את הידים על פת גמור, ואחר סיום סעודתו יצמצם לכיון את דעתו לברך לאחריו ברכת המזון בכוונה בדבוע.

(ט) אבל עוד יותר מזה צריכים ליזהר שעל מה שהנהיגו צדיקים הקודמים ש"מזונות ברויט" הוא פת כסנין לבתחילה - וכן היא פשמות ההלכה בשו"ע ובכל הפוסקים - בוודאי השומר נפשו נזהר מאד מעון החמור של ברכות לבטלה ואינו מברך עליו בשום פעם ברכת נטילת ידים המוציא וברכת המזון - וכמו שכבר העידו על זה בדורות הקודמים כי לא נהגו במקומותינו למעשה לברך המוציא וברכת המזון בשום פעם על פת כסנין לכד [בלא פת גמור], ומנהג אבותינו ורבותינו בידינו תורה היא.

גליון דברי הראשונים כמלאכים - גליון א'

לברר כי מה שהנהיגו צדיקים הקודמים ש"מזונות ברויט" הוא פת כסנין לבתחילה - כן היא פשמות ההלכה בשו"ע ובכל הפוסקים - והשומר נפשו נזהר מאד מעון החמור של ברכות לבטלה ואינו מברך עליו בשום פעם ברכת נטילת ידים המוציא וברכת המזון

יוצא לאור על ידי

הבורה "להצדיק את הצדיקים"

שע"י כולל תורה ויראה דרבינו יואל מסאטמאר

ניתן רשות למזכיר את הרבים להדפיס ולהפיץ קונטרס הדין - וגם לפרסמו בלוחי המודעות, בכגון:

"דעת רבנים הקודמים בענין הכשר "מזונות ברויט", יש לבקשו אצל - Hisachdes5720@gmail.com"

וזכות הרבים יהא תלוי בו

נסתייענו הרבה מתשובות ובירורי הלכה שנכתבו ע"י רבים וגדולים מגאוני ופוסקי זמננו שליט"א שנתבררו בהרבה קובצי הלכה וספרי שאלות ותשובות ונרפסו לרוב במשך שנים האחרונות, ובפרט מתשובה להגאון הגדול אבדק"ק נייטרא מאנסי שליט"א, ומקונטרס המקיף ענין זה בשו"ת מי דבש להגאון הגדול אבדק"ק קעסקעיד וזמס"ב שליט"א ויתברכו כולם בברכת ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת - אמן.

ובכן אנו באים בבקשה מרבנן ותלמידיהון שליט"א לשלוח הערותיהם החשובות לאדרעסס הנ"ל וכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו קיים חמשה ספרי תורה. (ילקוט שמעוני מלכים רמז ק"ע)